

บทที่ 2

ประเพณีสมรสในหลักการอิสลาม

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีในอิสลาม

2.1.1 นิยามประเพณี

ประเพณีเป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อสังคม อาทิเช่น การแต่งกาย ภาษา ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อ เป็นต้น อันเป็นแหล่งที่มาของวัฒนธรรมของสังคมต่างๆ กลายเป็นประเพณีประจำชาติ และถ่ายทอดกันมาโดยลำดับ หากประเพณีใดเป็นประเพณีที่ดี ประเพณีดังกล่าวจะถูกรักษาไว้เป็นวัฒนธรรมประจำสังคมนั้นๆ หากเป็นประเพณีที่ไม่ดี ก็จะถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ (พระรวัชชัย, 2011: 53) โดยเฉพาะด้านศาสนา ซึ่งมีอิทธิพลต่อประเพณีอย่างมาก สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของประเพณีไม่ว่ากาลเวลาและสภาวะการณ์จะเปลี่ยนแปลงก็ตาม อาทิเช่น ศาสนาอิสลาม อิทธิพลของศาสนาอิสลามที่มีต่อสังคมอื่นๆ ในประเทศต่างๆ สามารถชี้ให้เห็นได้จากประเพณีของศาสนาและผู้คน ผู้ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของศาสนาอิสลาม อาทิเช่น ศิลปกรรมเกี่ยวกับศาสนสถาน การแต่งการ การประกอบพิธีกรรม เป็นต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวประเพณีจึงมีความแตกต่างและมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

2.1.1.1 นิยามประเพณีตามหลักภาษาศาสตร์

ประเพณีหมายถึงสิ่งที่นิยมถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี ประเพณีนิยม ประเพณีของสังคมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา

ประเพณีตรงกับคำภาษาอาหรับว่า อัลอูรฟ (العرف) หมายถึง จารีตประเพณี ซึ่งแสดงถึงความหมาย 2 ประการ (อิสมาแอ อาลี, 2001: 104) คือ

1. ความต่อเนื่องและติดต่อกัน (تتابع الشيء متصلًا ببعضه ببعض)
2. ความเยียบสงบทางจิตใจ (السكون والطمأنينة)

2.1.1.2 นิยามประเพณีตามหลักวิชาการอิสลามและอื่นๆ

สำหรับคำว่าประเพณีหรือ อูรฟ บรรดานักวิชาการอุศูลุลฟิก และความหมายตามทัศนะของนักวิชาการต่างศาสนิกอื่นๆ ได้ให้คำนิยามไว้มากมายแต่มีความหมายคล้ายคลึงกันซึ่งผู้วิจัยจะหยิบยกที่สำคัญๆ ดังต่อไปนี้

Adil Abd al-Qadir (1997: 98) ให้ความหมายว่า ประเพณี คือ พฤติกรรมที่มนุษย์ยึดถือปฏิบัติกันเป็นประจำไม่ว่าจะเป็นในด้านการสนทนา การปฏิบัติ และการละเว้น

Al-Zarga' (1998: 2/872) ให้ความหมายว่า ประเพณี คือ ความเคยชินของแต่ละสังคมมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการพูดหรือการกระทำ

Khallaf (1998: 85) ได้ให้ความหมายของจารีตประเพณีว่า คือสิ่งที่เป็นที่รู้จักกันในสังคมมนุษย์และถือปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายซึ่งอาจเป็นคำพูดหรือการกระทำก็ได้

สมบูรณ แก่นตะเคียน (1976: 23) ให้ความหมายว่า ประเพณี คือ แบบแผนของพฤติกรรมที่กลุ่มคน ชนสังคมหนึ่งได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา แบบแผนดังกล่าว กลุ่มชนในสังคมถือว่าเป็นสิ่งที่นำความพอใจและความเป็นระเบียบมาสู่สังคมของตน จึงได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นประเพณี

ฉวีวรรณ ประเสริฐ พิริยะศ ราฮีมมูลาและมานพจิตต์ภูษ (1981: 36) ได้ให้ความหมายว่าประเพณีคือ “ความประพฤติที่ชนหมู่หนึ่งถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกันและสืบทอดมานานถ้าใครในหมู่ประพฤติออกนอกแบบก็ผิดประเพณีหรือผิดจารีตประเพณี คำว่าประเพณีในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า “Customs ”

พระยาอนุমানราชธน (1971: 37) ได้ให้ความหมายว่า ประเพณี คือ “ ความประพฤติของชนหมู่หนึ่งในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างเดียวกันถ้าใครในหมู่ประพฤติออกนอกแบบก็ผิดประเพณีหรือผิดจารีตประเพณี ”

สุพัตรา สุภาพ (1982: 136) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ ประเพณี หมายถึง แบบความเชื่อ ความคิด การกระทำ ทศนคติ ศีลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่างๆ ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ ที่กระทำกันมาตั้งแต่อดีต

รัชนิกร เศรษฐ์ (1989: 149) ได้ให้ความหมายว่า ประเพณี คือ “ ความประพฤติสืบต่อกันมาโดยเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในหมู่คณะ เป็นนิสัยสังคมซึ่งเกิดขึ้นจากการที่ต้องเอาอย่างบุคคลอื่นๆ ที่อยู่รอบๆ ตน ”

กิ่งแก้ว อรรถากร (1977: 94) ได้ให้ความหมายไว้ ประเพณี หมายถึง “ ความประพฤติที่สืบต่อกันจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม ซึ่งเรียกว่า เอกลักษณ์หรือพหุนิยม เช่น การแต่งงาน การเกิด การตาย การทำบุญ การรื่นเริง การแต่งการ เป็นต้น หรือการประพฤติที่เรานำของชาติอื่นมาปรับปรุงให้เข้ากับความเป็นอยู่ของเรา เพื่อความเหมาะสมกับกาลสมัยและลักษณะของคนไทย ซึ่งเรียกว่า สัมพันธนิยม ตามธรรมชาติของประเพณีนั้นบางอย่างคงต้องรักษาไว้เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ บางอย่างก็ต้องปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัยและบางอย่างต้องถือเป็นแบบสากล

จากนิยามต่างๆ มาข้างต้นสังเกตได้ว่าจารีตประเพณีทั้งที่มาจากนักวิชาการอิสลาม และจากนักวิชาการศาสนาอื่น ๆ จะมีความคล้ายกัน คือ เป็นการปฏิบัติที่มาจากคำพูดและการกระทำที่ปฏิบัติที่สืบทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

๐
1667
2562

ดังนั้นจากนิยามต่างๆ ข้างต้นจาริตและประเพณีซึ่ง หมายถึงการปฏิบัติที่เป็นที่รู้จัก โดยทั่วไปในหมู่มุซฮัยอย่างแพร่หลาย โดยการยอมรับของสัญญาตัญญอนอันเที่ยงตรง ซึ่งอาจจะมีทั้งที่เป็นคำพูดและการกระทำก็ตาม และมีการสืบทอดกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่ง ฉะนั้นจาริตและประเพณีจึงมีความเป็นหนึ่งเดียว

2.1.2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเพณี

2.1.2.1 ความรู้เกี่ยวกับประเพณี

จาริตประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของหลักการอิสลามที่สำคัญในกฎหมายอิสลาม แท้จริงแล้วการกระทำที่มีจำนวนไม่น้อยที่ค้ำประกันถึงส่วนหนึ่งของหลักการอิสลามนั้นคือ จาริตประเพณี (Ibn Najīm, nd: 93)

จาริตประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของตัวบทในการดำเนินการของบทบัญญัติในกฎหมายอิสลามและเพื่อเป็นการดูแล ปกป้อง ต่อสังคมและจาริตประเพณีก็เป็นส่วนหนึ่งในการลดของความยากลำบากในกฎหมายอิสลามอีกด้วย และมีหนังสือ อัลเกาะวาอิด อัลฟิฮียะฮฺ เป็นจำนวนมาที่ยึดกับจาริตประเพณีและบรรยายด้วยความละเอียดต่อหลักการจาริตประเพณีและได้ปฏิบัติกับหลักการจาริตประเพณีด้วย

โดยส่วนรวมแล้วจาริตประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของหลักการอิสลามที่สำคัญในการชี้ขาดของกฎหมายอิสลาม (Ya' kūb, 2012: 22)

ตามทัศนะของนักวิชาการฟิกฮอิสลาม คำว่า อูรฟ ตามนักวิชาการยุคก่อนๆหรือนักวิชาการมุตะกอดดีมีนโดยหนึ่งนักวิชาการอิสลาม อัหมัด อันนะสะฟียและบรรดาผู้ตามจากบรรดานักวิชาการ ท่านได้กล่าวในหนังสือ อัลมุศฎัฟฟา (Ahmad Fahmiy, 1947: 8) กล่าวว่

“สิ่งที่ยอมรับโดยตัวเราเองและได้ปฏิบัติตาม”

ประเพณีและพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นชีวิตของคนไทย สังคมหนึ่งที่วิวัฒนาการและพัฒนาปรับปรุงจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของสังคม นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงการดำเนินชีวิต อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนความรู้และการปรับตัวของคนในสังคมหนึ่งๆ ประเพณีเป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวคนในสังคมให้อยู่ในสังคมได้อย่างมั่นคง มีชีวิตที่สุขสบาย ไม่ขัดแย้งหรือแตกแยกกันจนขาดเอกภาพ ประเพณี พิธีกรรมไทยก็เช่นกัน มีแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการกระทำที่สืบทอดจนมีลักษณะเฉพาะของวิถีชีวิตและสังคมไทย (ธิดา โมสิกรัตน์, 1992: 7)

จากการนิยามข้างต้น สังเกตได้ว่าจาริตประเพณีนั้นเป็นการปฏิบัติที่มีการสืบทอดกันมาและได้ปฏิบัติตามกันมาจนเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ซึ่งในแต่ละพื้นที่นั้นจะมีประเพณีที่แตกต่างกันอันเนื่องมาจากสังคมและความเป็นอยู่ที่มีความแตกต่างกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าแท้จริงแล้วจารีตประเพณีนั้นเกิดจากคำพูด การกระทำ นิสัยและความเป็นอยู่ จากพฤติกรรมปกติ เกิดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนก่อให้เกิดเป็นจารีตประเพณี

2.1.2.2 ความเป็นมาของประเพณี

การกระทำของมนุษย์ที่ทำโดยสมัครใจนั้นย่อมมีสาเหตุ บางทีอาจจะเป็นสาเหตุภายใน เช่น เชื่อว่าทำแล้วได้ประโยชน์ หรือจะเป็นสาเหตุภายนอก เช่น การตอบโต้เพื่อเป็นการแก้แค้น และการเฝ้ายันเกิดจากความละอาย

ประเพณีที่แพร่หลายประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งนั้นจะเกิดจากสาเหตุและวิธีที่แตกต่างกัน แต่ส่วนมากจะเกิดเพราะความจำเป็น คือมีสภาพที่ทำให้การทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และมีการกระทำซ้ำจนแพร่หลาย ความจำเป็นนั้นจะแตกต่างกันตามสภาพของธรรมชาติ ระบบของสังคมและลัทธิความเชื่อ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อาจจะมีบางอย่างที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษในอดีตซึ่งไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใด นำมาใช้

ดังนั้นบรรดาเราะฮ์ลุสและผู้ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมจึงเกิดความอยากลำบากในการลบล้างหรือการเปลี่ยนแปลงประเพณีต่างๆที่ติงาม บางครั้งจึงจำเป็นต้องใช้ความรุนแรงหรือใช้แบบวิธีค่อยเป็นค่อยไป ท่านหญิง อาอิชะฮ์ เราะฎิยัลลอฮุฮันฮา ได้กล่าวถึงนโยบายของอิสลามในเรื่องนี้ว่า

((إِنَّمَا نَزَّلَ أَوَّلَ مَا نَزَلَ مِنْهُ سُورَةٌ مِنَ الْمَفْصَلِ، فِيهَا ذِكْرُ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، حَتَّى إِذَا تَابَ النَّاسُ إِلَى الْإِسْلَامِ نَزَلَ الْحَلَالُ وَالْحَرَامُ، وَلَوْ نَزَلَ أَوَّلَ شَيْءٍ: لَا تَشْرَبُوا الْخَمْرَ، لَقَالُوا: لَا نَدْعُ الْخَمْرَ أَبَدًا، وَلَوْ نَزَلَ: لَا تَزْنُوا، لَقَالُوا: لَا نَدْعُ الزُّنَا أَبَدًا))

(أخرجه البخاري، 1993: 4609)

ความว่า “ ความจริงแรกๆ ที่อัลกรุอ่านประทานลงมานั้น ในส่วนที่เป็นสุเราะฮ์มุฟัสซอล (สุเราะฮ์ที่สั้นๆ) เป็นสุเราะฮ์ที่กล่าวถึงสวรรค์และนรกจนประชาชนเข้าสู่อิสลามจึงได้ประทานเรื่อง ฮะลาละและฮะรออม หากประทานแรกเริ่มว่า พวกเจ้าจงอย่าดื่มเหล้า และแน่นอนพวกเขาก็จะกล่าวว่า เราจะไม่ละทิ้งเหล้า และหากประทานว่า พวกเจ้าจงอย่าผิดประเวณี แน่นอนพวกเขาก็จะกล่าวว่า เราจะไม่ละทิ้งประเวณีอย่างเด็ดขาด”

(บันทึกโดย al- Bukhāriy, 1993:4609)

จากหะดีษข้างต้นจะเห็นได้ว่าบางอย่างของประเพณีนั้นเป็นสิ่งที่ดีใช้ได้ ส่วนบางประเพณีนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ดีใช้ไม่ได้ ถึงแม้ว่าจะได้มีการปฏิบัติประเพณีกันมาเป็นเวลาช้านานแล้วก็ตาม

2.1.3 ความสำคัญของประเพณี

หลักการประเพณีเป็นหนึ่งในหลักการของกฎหมายอิสลามที่มีความสำคัญเพราะเป็นส่วนหนึ่งของบทบัญญัติที่ยึดปฏิบัติและมีหลายสิ่งหลายอย่างในกฎหมายอิสลามที่ไปอ้างอิงกับหลักการจารีตประเพณี (Ibn-najim, nd: 93)

ประเพณีเป็นบทบัญญัติหนึ่งที่ยึดถือในกฎหมายอิสลามเพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยทางสังคมอิสลามและบรรเทาความยากลำบากในการดำเนินชีวิตในสังคมอันเนื่องมาจากที่ตอบสนองต่อความเป็นอยู่ของชุมชนในสังคมใดสังคมหนึ่ง (Ya' kub, 2012: 20) ประเพณีมีความสำคัญและข้อดีมากมาย ซึ่งส่วนหนึ่งของความสำคัญและข้อดีของประเพณีมีดังต่อไปนี้

2.1.3.1 หลักการจารีตประเพณีเป็นการวางรากฐานของเหตุการณ์ต่างๆที่แพร่หลายตามสังคมและท้องถิ่นต่างๆเพื่อเป็นแนวทางที่เป็นหนึ่งเดียว ซึ่งเป็นตัววัดที่จะแสดงว่าสิ่งนั้นควรปฏิบัติหรือควรละทิ้ง

2.1.3.2 หลักการจารีตประเพณีช่วยจัดการปัญหาปลีกย่อยต่างๆในกฎหมาย อิสลาม

2.1.3.3 การที่นักปราชญ์เข้าใจต่อหลักการจารีตประเพณีและการปฏิบัติที่เป็นจารีตประเพณีซึ่งท้องถิ่นหรือสังคมหนึ่ง ทำให้ง่ายในการชี้ขาดต่อปัญหาที่เกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม เข้าใจแก่นแท้ของกฎหมายอิสลามและทำให้การพิถามีการชี้แจงปัญหาศาสนา

2.1.3.4 เพื่อเป็นทางออกของปัญหาในการพิถวาของนักปราชญ์เพื่อหลีกเลี่ยงตัวบทที่ขัดแย้งกัน

2.1.3.5 หลักการจารีตประเพณีมีส่วนช่วยให้นักปราชญ์เข้าถึงปัญหาปัญหาและบรรลุเป้าหมายของหลักการชารีอะฮ์ในการพิถวา

2.1.3.6 หลักการจารีตประเพณีสามารถเปลี่ยนแปลงลักษณะเข้มงวดของหลักการชะรีอะฮ์ (Ya'kūb, 2012: 20)

2.1.4 คุณค่าของประเพณี

นักวิชาการมุสลิมได้กล่าวถึงคุณค่าอันเกิดจากการปฏิบัติประเพณี ดังนี้

2.1.4.1 คุณค่าทางด้านสังคมวัฒนธรรม ประเพณีช่วยให้เกิดคุณค่าทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มครอบครัวเครือญาติและบุคคลอื่นๆ ภายในชุมชนและต่างชุมชนเมื่อเกิดการจัดประเพณีขึ้นเกิดคุณค่าทางด้านจริยธรรมและคุณธรรมเกิดความกตัญญูกตเวที ความรัก ความสามัคคี ความเสียสละ ความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มเครือญาติและกลุ่มบุคคลในสังคม

2.1.4.2 คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ การจัดงานประเพณีมีการนำสิ่งของที่ใช้ในการประกอบประเพณี เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้า ก่อให้เกิดสภาพคล่องทางการเงินหมุนเวียนภายในชุมชนและต่างชุมชนเกิดการสร้างงานและสร้างรายได้ (อิสมาแอ สาและ, 1999: 77-78)

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่าประเพณีเป็นกิจกรรมที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาก่อให้เกิดผลดีต่อสังคม เกิดขวัญกำลังใจ เกิดความร่วมมือเป็นสิ่งที่มิมีผลทางด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่และจิตใจของคนในสังคมนั้นๆ และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เกิดความเหมาะสมการปฏิบัติตามประเพณีนั้นก็จะให้คุณค่าต่อชีวิตและสังคม

2.1.5 ประเภทของประเพณี

ประเพณีเกิดจากความเชื่อและการปฏิบัติของกลุ่มชนในสังคมนั้นๆที่เห็นดีเห็นงาม และมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องประเพณีของชาวไทยมุสลิมจึงมีแบบแผนของการปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะจึงมีนักวิชาการหลายท่านได้มีการศึกษาเอาไว้ที่น่าสนใจที่สำคัญกล่าวคือ สำนักจุฬาราชมนตรีกล่าวถึงประเพณีเกี่ยวกับศาสนาอิสลามสรุปได้ดังนี้

1. ประเพณีส่วนบุคคลได้แก่ประเพณีการเกิด การเข้าสู่นิต การแต่งงาน และประเพณีการตาย เป็นต้น
2. ประเพณีในรอบปีได้แก่ประเพณีถือศีลอดและประเพณีการไปประกอบพิธีหัจญ์ เป็นต้น
3. ประเพณีเกี่ยวกับวันสำคัญได้แก่วันฮารีรายอ วันขึ้นศักราชใหม่ วันเมอลิดวันอาชูเราะ วันเมียะราจ วันนิสฟูชะฮ์บาน และวันศุกร์ เป็นต้น

ประเพณีอาจจำแนกได้หลายประเภทแล้วแต่เกณฑ์ในการจำแนก ได้มีนักวิชาการจำแนกประเภทของประเพณีไว้หลายลักษณะ ดังต่อไปนี้

al-Turkey‘ Abdullah ได้แบ่งประเพณีออกเป็น ประเภท 3 ดังต่อไปนี้

- 1 ประเพณีที่คำนึงถึงด้านเนื้อหา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 ประเภทของคำพูด

ประเพณีที่เป็นคำพูด คือ คำพูดที่แพร่หลายในหมู่คนเพื่อแสดงถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งเมื่อใช้คำนั้นก็เข้าใจความหมายของคำนั้นทันทีว่า คือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แม้ว่าจะไม่ตรงกับ ความหมายเดิมของคำนั้นก็ตาม เช่นคำว่า ไม่มีสตางค์ ซึ่งหมายความว่าไม่มีเงิน และคำว่าเนื้อ ซึ่งหมายถึงเนื้อสัตว์ นอกเหนือจากปลา เป็นต้น

1.2 ประเพณีที่เป็นการกระทำ

ประเพณีที่เป็นการกระทำ คือ ความเคยชินในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่นการหยุดทำงานหนึ่งหรือสองวันในหนึ่งสัปดาห์ และในการซื้อวัสดุก่อสร้างเป็นจำนวนมาก ผู้ขายต้องส่งสินค้าถึงสถานที่ก่อสร้างของผู้ซื้อ

- 2 ประเพณีที่คำนึงถึงทางด้านลักษณะ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 ประเพณีทั่วไปที่แพร่หลายในทุกหนทุกแห่ง

ประเพณีทั่วไป คือ ประเพณีที่ถือปฏิบัติกันในทุกหนทุกแห่งและทุกยุคทุกสมัย เช่น การจ้ำงทำของ การเข้าห้องน้ำโดยกำหนดค่าเช่าที่แน่นอน แต่ไม่ได้กำหนดระยะเวลาและปริมาณน้ำที่ใช้ เป็นต้น

2.2 ประเพณีเฉพาะของกลุ่มชนหรือที่แห่งหนึ่งแห่งใด

ประเพณีเฉพาะ คือ ประเพณีที่ถือปฏิบัติ ณ แห่งใดแห่งหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรืออาชีพใดอาชีพหนึ่งซึ่งมีมากมาย และจะมีเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา

3 ประเพณีในแง่กฎหมายอิสลาม อาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 ประเพณีที่ใช้ได้ คือ จารัตประเพณีที่ถือปฏิบัติกันโดยไม่ขัดกับตัวบทของกฎหมายและไม่ทำให้เสียผลประโยชน์หรือได้มาซึ่งผลเสีย

3.2 ประเพณีที่ใช้ไม่ได้ประเพณีที่ใช้ไม่ได้ คือ จารัตประเพณีที่ถือปฏิบัติกันที่ขัดกับตัวบทของกฎหมายหรือทำให้เสียผลประโยชน์หรือได้มาซึ่งความเสียหาย เช่น ประเพณีที่ยอมรับกันในเรื่องของการกัฎมีที่มีดอกเบี้ย เป็นต้น (al-Turkey, 1980: 526)

Jum 'ah 'Amīn (1993: 272) ได้กล่าวว่าการแบ่งประเภทของประเพณีตามเนื้อหาที่ใช้นั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. จารัตประเพณีที่เป็นคำพูด คือ คำพูดที่แพร่หลายในหมู่คนเพื่อแสดงถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อใช้คำๆ นั้น คนจะเข้าใจความหมายของมันทันทีว่าเป็นการปฏิบัติหรือการกระทำอย่างหนึ่ง แม้ว่าจะไม่ตรงกับความหมายเดิมของคำนั้นก็ตาม

2. จารัตประเพณีที่เป็นกรกระทำ คือ ความเคยชินในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งและกระทำกันอย่างแพร่หลาย

และหากแบ่งประเภทประเพณีตามลักษณะการใช้ นั้น แบ่งออกเป็น 2

ประเภทเช่นกัน ดังนี้

1. ประเพณีทั่วไป คือ คำพูดที่แพร่หลายหรือความเคยชินในการกระทำที่ใช้กันทั่วไปและเป็นสากล

2. ประเพณีเฉพาะ คือ คำพูดที่แพร่หลายหรือความเคยชินในการกระทำที่ใช้เฉพาะและท้องถิ่น

อานนท์ อาภาภิรม (1982: 103) ได้แบ่งประเภทของประเพณีออกเป็น 3 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. จารัตประเพณี เป็นประเพณีที่สังคมถือว่าถ้าใครในสังคมฝ่าฝืนหรือดเว้นไม่กระทำตามถือว่าเป็นความผิดเป็นความชั่ว จารัตประเพณีจึงเป็นเสมือนข้อบังคับทางจรรยาหรือศีลธรรมของสังคม และจารัตประเพณีได้ถ้ามีสภาพเป็นคำสั่งของรัฐโดยมีระเบียบแบบแผนและข้อบังคับให้กระทำ

หรือไม่ให้กระทำ และบางทีก็มีการลงโทษด้วย จาริตประเพณีนั้นก็หมดสภาพเป็นข้อบังคับทางศีลธรรมของสังคมแต่จะกลายเป็นกฎหมายขึ้น

2. ขนบประเพณี เป็นประเพณีที่วางเป็นแบบแผนไว้จะโดยตรงหรือโดยปริยายก็ตาม คือ วางเป็นระเบียบพิธีการไว้ชัดเจน หรือโดยการรู้กันเอง ไม่ได้วางเป็นระเบียบแบบแผนไว้ว่า ควรจะประพฤติหรือปฏิบัติอย่างไร ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การตาย ซึ่งนับว่าเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาลตรุษสารท การขึ้นบ้านใหม่ เป็นระเบียบแบบแผนที่ประพฤติสืบๆ กันมา ล้วนเป็นขนบประเพณีทั้งสิ้น

3. ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่มีผิดมีถูกเหมือนจาริตประเพณี ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี ผู้ใดทำผิดหรือฝ่าฝืนก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอะไร นอกจากจะเห็นว่าขาดการศึกษาหรือไม่มีสมบัติผู้ดี ธรรมเนียมประเพณีเป็นเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมารยาท เกี่ยวกับอิริยาบถต่างๆ เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน กิน พุดจา แต่งตัว เป็นสิ่งที่ได้รับการสั่งสอน อบรมสืบต่อกันมา หรือเห็นผู้ใหญ่ประพฤติปฏิบัติก็เอามาเป็นแบบอย่าง

บุบผา ทวีสุข (1977: 125) ได้แบ่งประเพณีออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ประเพณีส่วนบุคคลหรือประเพณีเกี่ยวกับครอบครัว เช่น ประเพณีการเกิด การแต่งงาน การตาย และการทำบุญอายุ เป็นต้น

2. ประเพณีส่วนรวม ซึ่งจัดขึ้นเป็นคราวๆ ไปเพื่อการรื่นเริงเป็นเทศกาลแต่ละอย่างไป เช่น ตรุษ สารท สงกรานต์ เข้าพรรษา และออกพรรษา เป็นต้น

จากทรรศนะของนักวิชาการต่างๆ ดังที่กล่าวมา เห็นได้ว่า การแบ่งประเภทของจาริตประเพณีอาจจะแบ่งได้หลายลักษณะ และยากที่จะแบ่งให้เด็ดขาดจากกันได้ จาริตประเพณีหนึ่งอาจจะเป็นธรรมเนียมประเพณีในสังคมหนึ่ง แต่อีกสังคมหนึ่งอาจจะเป็นขนบประเพณีหรือจาริตประเพณีก็ได้ หรือขณะที่สังคมหนึ่งถือว่าเป็นประเพณีครอบครัว แต่ขณะเดียวกันก็อาจจะถือเป็นเรื่องของสังคมส่วนรวมด้วยก็ได้ แต่ทั้งนี้การแบ่งประเภทของประเพณีช่วยให้การศึกษาประเพณีได้ละเอียดและรัดกุมยิ่งขึ้น

2.1.6 เจเนอไซของประเพณี

บรรดานักวิชาการมุสลิมมีความเห็นต่างต่อกฎหมายประเพณี ที่จะมาเป็นตัวบทในกฎหมายอิสลาม ส่วนหนึ่งของนักวิชาการมุสลิม เช่น ซิยาบุดดีน อัลเกาะรอฟีย์ ที่ยึดว่าจาริตประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของตัวบทของกฎหมายอิสลามโดยอ้อมอายุที่อัลลอฮ์ ﷻ กล่าวไว้ว่า

﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾

(الأعراف: 199)

ความว่า “เจ้า (มุหัมหมัด) จงยึดถือไว้ซึ่งการอภัยและจงใช้ให้
กระทำสิ่งที่ชอบ และจงผินหลังให้แก่ผู้โหดเหี้ยมทั้งหลายเถิด ”

(อัลออรอฟ: 199)

อลาอุดดีน เจ้าของหนังสือ มุฮัยยัน อัลอัฏกาม กล่าวในหนังสือของท่าน โดยอธิบาย
บรรยายอายะฮ์นี้ว่า ความหมายที่แท้จริงของคำว่า อัลออรอฟ ในอายะฮ์ที่ได้กล่าวมาข้างต้นคือ จารีต
ประเพณีของมนุษย์และความเป็นอยู่ของพวกเขา อัลลอฮ์ ﷻ ได้สั่งต่อท่านบีมุหัมหมัด ﷺ ณะการ
ปฏิบัติสิ่งเหล่านั้นให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายอิสลามและการกระทำในสิ่งที่มีประโยชน์เท่านั้น ท่านน
บี ﷻ ได้กล่าวว่า

((مَارَأَ الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ، وَمَارَأَ الْمُسْلِمُونَ
قَبِيحًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ قَبِيحٌ))

(أخرجه الطبراني، 1983: 4648)

ความว่า “การใดที่บรรดามุสลิมเห็นว่าดี ถือการนั้นก็เป็นสิ่งที่ดี
สำหรับอัลลอฮ์ ﷻ ด้วย และการใดที่ชาวมุสลิมเห็นว่าไม่ดี ถือการ
นั้นก็เป็นสิ่งที่ไม่ดีสำหรับอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยเช่นกัน ”

(บันทึกโดยal-Tabarāniy, 1983: 4648)

จากหะดีษที่ได้อ้างมาข้างต้นบ่งบอกถึง สิ่งที่บรรดานักวิชาการมองว่าสิ่งๆหนึ่งนั้นดี
เช่น ในด้านอิบาดะฮ์และด้านอื่นๆนั้นแสดงว่าสิ่งเหล่านั้นในทัศนะของอัลลอฮ์ ﷻ ย่อมดีเช่นเดียวกัน
(Ahmad fahmiy, 1947: 24)

จารีตประเพณีมีจำนวนไม่น้อยที่มีการยอมรับจากหลักการกฎหมายอิสลาม ซึ่งการ
ปฏิบัติจารีตประเพณีนั้น บางส่วนมีการยอมรับและบางส่วนมีการขัดแย้งกับหลักการซารีอะฮ์ ซึ่งการ
ปฏิบัติดังกล่าวในส่วนหนึ่งมาจาก การพูด การเป็นอยู่ และอื่นๆ โดยการปฏิบัติดังกล่าวนั้นเป็นการ
ปฏิบัติที่รู้จักในหมู่มุชนั้น ซึ่งกฎหมายอิสลามก็ได้เตรียมหลักการเพื่อรองรับของทุกปัญหาที่มาจากของ
การใช้ชีวิตของมุสลิมในสังคมใดสังคมหนึ่ง

ดังได้กล่าวมาแล้วมาข้างต้น ประเพณีที่ปฏิบัติกันมาในสังคม ถือเป็นสิ่งที่อนุญาตใน
ทัศนะของอิสลามดังที่ปรากฏในหลักการของอิสลาม คือ อัลอาดาด มุหิกกะมาต แต่ไม่ใช่ทุกจารีต
ประเพณีจะสามารถปฏิบัติได้ อิสลามจึงได้วางกฎเกณฑ์ไว้เพื่อให้การปฏิบัติตามจารีตประเพณีถูกต้อง
ตามหลักการอิสลาม เงื่อนไขดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

1. ต้องเป็นจารีตประเพณีที่ไม่ขัดกับตัวบท ดังนั้นหากมีการขัดกับตัวบทก็จะนำมาใช้
เป็นเหตุผลในการกำหนดบทบัญญัติไม่ได้

2. ต้องเป็นประเพณีที่ถูกละทิ้งและใช้กันโดยทั่วไปหรือจากผู้คนส่วนใหญ่ตั้งนั้นหากมีจำนวนผู้ใช้และผู้ปฏิเสธเท่าเทียมกัน ก็จะถูกนำมาใช้เป็นเหตุผลในการกำหนดบทบัญญัติไม่ได้

3. ต้องเป็นจารีตประเพณีที่นิยมใช้กันอยู่ ในระหว่างที่ต้องการนำมาใช้เป็นเกณฑ์ตั้งนั้น จารีตประเพณีที่เคยนิยมในอดีตแต่เลิกใช้แล้ว หรือที่คาดว่าจะเกิดและนิยมใช้กันในอนาคตก็จะนำมาใช้เป็นเหตุผลในการกำหนดบทบัญญัติไม่ได้

4. ต้องเป็นประเพณีที่ไม่มีคำยืนยันจากผู้ใช่ว่ามีเจตนาเป็นอย่างอื่นที่ผิดไปจากจารีตประเพณีดังกล่าว ดังนั้นหากมีการยืนยันเช่นนั้นก็จะผลตามคำยืนยันนั้นๆจึงนำมาใช้เป็นเหตุผลในการกำหนดบทบัญญัติไม่ได้ (Sha‘bān, 1997: 2/28)

2.1.7 อิทธิพลของประเพณี

2.1.7.1 อิทธิพลของประเพณีที่มีต่อมนุษย์

ประเพณีมีอิทธิพลต่อจิตใจมนุษย์มาก สามารถกำหนดความรู้สึกนึกคิดได้ ดังนั้นจึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ไม่อาจแยกจากกันได้ เนื่องจากการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดนั้น นักจิตวิทยาบอกว่า เมื่อทำซ้ำแล้วซ้ำอีก จะทำให้อวัยวะและเส้นสายในร่างกายเกิดความเคยชิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่สนองความต้องการบางอย่างของมนุษย์ จึงถือได้ว่าประเพณีเป็นนิสัยที่สองของมนุษย์ จนมีนักกฎหมายอิสลามบางคนได้กล่าวไว้ว่า “การที่จะถอนประเพณีออกจากการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นจะทำให้เกิดความยากลำบากอย่างใหญ่หลวง” (al-Zarqā, 1968: 836)

จารีตประเพณี เกิดจากการปฏิบัติตามแบบอย่างของมนุษย์ ที่ปฏิบัติสอดคล้องกันมาเป็นเวลาช้านาน ครอบคลุมถึงวิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม หากผู้ใดฝ่าฝืน ไม่ยอมประพฤติปฏิบัติตาม จะได้รับการตำหนิอย่างรุนแรงจากสังคมนั้นๆ จารีตประเพณีเป็นเครื่องมือของสังคมที่ใช้ดูแลให้สังคมอยู่กันอย่างสงบสุขก่อนที่จะมีกฎหมายลายลักษณ์อักษร ดังนั้นจารีตประเพณีจึงเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับและถือปฏิบัติกันมาด้วยเหตุผลในตัวของมันเอง

แม้ว่าประเพณีจะมีความสำคัญต่อสังคมของมนุษย์ก็ตาม แต่ประเพณี มีทั้งดีและไม่ดีปะปนกัน ทั้งนี้เพราะประเพณีที่มนุษย์ถือปฏิบัติอยู่นั้น ไม่ใช่ทั้งหมดเกิดจากความต้องการในความสะดวกและผลประโยชน์ แต่บางครั้งอาจเกิดจากความด้อยพัฒนาในด้านวิชาการและการตามแบบอย่าง ที่สืบทอดมาอย่างหลงผิด เช่น การบังคับให้ลูกหนี้ที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ให้เปลี่ยนสภาพเป็นทาสของเจ้าหนี้ในสังคมโรมันและสังคมอาหรับสมัยอวิชชา การฝังสมบัติพร้อมศพผู้เป็นเจ้าของในสังคมอียิปต์โบราณ การที่บิดาหรือ วะลียัดเอาทรัพย์สินที่เป็นค่ามะฮัรจากเจ้าสาวที่อยู่ใต้การปกครองของตนในบางแห่ง ซึ่งมีอยู่จนถึงปัจจุบัน ทั้งหมดนี้เป็นตัวอย่างของจารีตประเพณีที่ไม่ดี จำเป็นต้องศึกษาวิจัยเพื่อแก้ไขและพัฒนาต่อไป (al-Zarqā, 1968: 837-838)

ชาวมุสลิมในแต่ละสังคม มีประเพณีปฏิบัติที่แตกต่างกันไป หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ยังมีประเพณีที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะบางครั้งประเพณีนั้นเป็นสิ่งที่มามีมาก่อนศาสนา เช่น บรรพบุรุษของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ บางส่วนเคยนับถือศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลามตามลำดับ อันเป็นเหตุให้มีจาริตประเพณีดั้งเดิม ซึ่งเป็น “วัฒนธรรมร่วม” สืบต่อกันมาช้านาน เช่นความเชื่อในการรักษาโรคโดยใช้เวทมนต์ และการสะเดาะเคราะห์ วัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นต้น (สมบัติ และคณะ, 1998: 35) ซึ่งบางอย่างเป็นไปตามหลักการศาสนาอิสลาม และบางอย่างอาจได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ หรือศาสนาพุทธ ซึ่งชาวไทยมุสลิมยังยึดถือปฏิบัติสืบเป็นจาริตประเพณี (ประพันธ์, 1984: 1)

ประเพณี บางครั้งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งในหลายๆ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อมนุษย์ในการยอมรับศาสนา ทั้งนี้เนื่องจากประเพณีเป็นมรดกที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงยึดถือกันมากเป็นพิเศษ เคารพกฎของมันอย่างเคร่งครัด ผู้ปฏิบัติตามประเพณีมีความรู้สึกเป็นเกียรติเมื่อได้อยู่ในครรลองของมัน และมองผู้ที่ผิดจาริตประเพณีเหมือนผู้ที่ทำบาปอย่างใหญ่หลวง ถึงแม้ว่าบางส่วนของประเพณีเหล่านั้นอาจขัดกับความถูกต้องอย่างชัดแจ้งก็ตาม

2.1.7.2 อิทธิพลของประเพณีที่มีต่อกฎหมาย

ในระบบกฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ประเพณีเป็นที่มาของกฎหมายที่สำคัญยิ่ง ส่วนในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร เมื่อมีการบัญญัติกฎหมายขึ้น ประเพณีส่วนหนึ่งได้มีการยอมรับนำมาบัญญัติไว้เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร แต่ยังมีประเพณีอีกส่วนหนึ่งที่สังคมยอมรับและถือปฏิบัติกันอยู่ หรือแม้แต่จาริตประเพณีที่อาจเกิดขึ้นภายหลังการบัญญัติกฎหมายลายลักษณ์อักษรก็ตามเมื่อสังคมยอมรับและปฏิบัติตามกัน และเป็นสิ่งที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้ว ก็เป็นสิ่งมีคุณค่า สมควรจะนำมาบังคับการใช้ได้

ในกฎหมายไทย จาริตประเพณีถือว่าเป็นหลัก รองจากกฎหมายลายลักษณ์อักษร จะนำมาใช้บังคับเสมือนเป็นกฎหมายได้ เช่นให้ใช้จาริตประเพณีในกรณีไม่มีตัวบทกฎหมาย จะยกมาปรับแก้คดีตาม มาตรา 4 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือให้ใช้จาริตประเพณีในการตีความตามความประสงค์ในทางสุจริตตาม มาตรา 368 ปพพ. หรือในบางกรณีกฎหมายให้จาริตประเพณีมีอำนาจพอที่จะลบล้างความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายอาญาได้ เช่น ปพพ. ม.1354 “ถ้ามีจาริตประเพณีแห่งท้องถิ่นให้ทำได้และถ้าเจ้าของไม่ห้าม บุคคลอาจเข้าไปที่ป่า ที่ดง หรือที่มีหญ้าเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นที่ดินของผู้อื่นเพื่อเก็บพิน หรือผลไม้ป่า ฟัก เห็ด และสิ่งต่างๆ เช่นกัน”

ในกฎหมายอิสลามนั้น ประเพณีเป็นสิ่งที่บรรดานักกฎหมายอิสลามให้ความสำคัญเป็นพิเศษและนำมาใช้ในการวินิจฉัยข้อกฎหมาย อิบน์ มัสอูดได้กล่าวว่า

((مَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ، وَمَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ قَبِيحًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ قَبِيحٌ))

(أخرجه الطبراني، 1983:4648)

ความว่า “การใดที่บรรดามุสลิมเห็นว่าดี ถือการนั้นก็เป็นสิ่งที่ดี สำหรับอัลลอฮ์ ﷻ ด้วย และการใดที่ชาวมุสลิมเห็นว่าไม่ดี ถือการ นั้นก็เป็นสิ่งที่ไม่ดีสำหรับอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยเช่นกัน ”

(บันทึกโดย al-Ṭabarāniy, 1983:4648)

คำกล่าววบทนี้เป็นหลักฐานว่าประเพณีนั้นใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดกฎหมายได้ (al-Suyūtiy, n.d.:81) นักกฎหมายอิสลามถือว่าประเพณีเป็นแหล่งที่มาแห่งหนึ่งของกฎหมาย ทั้งนี้เห็นได้จากหลักกฎหมายทั่วไปต่างๆที่ใช้อย่างแพร่หลายในตำรากฎหมายอิสลามที่เกี่ยวข้องกับประเพณี เช่น หลักกฎหมาย (al-Suyūtiy, n.d: 90) กล่าวว่

"الْعَادَةُ مُحْكَمَةٌ."

ความว่า “จารีตประเพณีนั้นเป็นสิ่งที่ถูกใช้ในการ กำหนดบทบัญญัติ”

หรือหลักกฎหมายทั่วไป (al-Barakatiy, n.d :1/74) ที่กล่าวว่า

الثَّابِتُ بِالْعُرْفِ كَالثَّابِتِ بِالنَّصِّ

หมายความว่า “สิ่งที่ถูกกำหนดด้วยจารีตประเพณี ก็เปรียบเสมือนถูกกำหนดด้วยตัวบท ”

ตามที่ปรากฏอยู่ในหนังสืออุศลุ อัลฟิกฮ์ ประเพณีจัดอยู่ในแหล่งที่มาที่นักกฎหมาย อิสลามสำนักคิดต่างๆ มีความเห็นที่แตกต่างกัน บางกลุ่มถือเป็นแหล่งที่มาและหลักฐานของกฎหมาย และบางกลุ่มถือว่าไม่ใช่หลักฐานหรือแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม อย่างไรก็ตาม อัลเกาะรอฟีย์(al-Qarāfiy, n.d: 1/76) ได้กล่าวว่า

“สำหรับจารีตประเพณีนั้น เป็นที่ยึดถือร่วมกันของบรรดานัก กฎหมายอิสลามมัยฮับต่างๆ ทั้งนี้ผู้ที่ศึกษาและวิเคราะห์ หลังจาก ได้วิเคราะห์ในตำรากฎหมายอิสลามแล้ว จะพบว่าเขาเหล่านั้น ยืนยันว่าจารีตประเพณี สามารถใช้เป็นหลักฐานและแหล่งที่มาของ กฎหมายอิสลามได้”

ดังนั้น นักวิชาการส่วนใหญ่มิได้ถือว่าประเพณีนั้นเป็นแหล่งๆ หนึ่งของกฎหมายอิสลาม แต่ถือว่าเป็นหลักการหนึ่งของการวินิจฉัยที่จำเป็นต้องพิจารณาในการใช้กฎหมาย ถึงแม้ว่านักวิชาการ

บางส่วนจะเรียกว่า แหล่งที่มาของกฎหมายแต่ก็คงจะหมายความอย่างทีกล่าวมาข้างต้น โดยที่จารีตประเพณีที่นำมาพิจารณานั้น จะต้องไม่ขัดกับตัวบทกฎหมาย(al-Judai, 1997: 213)

บรรดานักกฎหมายมุสลิมสำนักคิดต่างๆ ได้กล่าวถึงประเพณี ในตำราของพวกเขา ดังต่อไปนี้

นักกฎหมายอิสลามในสำนักคิดหะนะฟี (Ibn-Najim, 1996: 93) ได้กล่าวว่า

“พึงรู้เถิดว่าการยึดถืออาต๊ะฮและจารีตประเพณี เป็นเกณฑ์ในการกำหนดกฎหมายนั้นมีปรากฏในตำราฟิกฮ์มากมาย จนถือได้ว่านักกฎหมายเหล่านั้นได้ยึดเอาจารีตประเพณีเป็นหลักฐาน”

นักกฎหมายอิสลามในสำนักคิดมาลิกีย (al-Shātibiy, n.d.:2/286) ได้กล่าวว่า

“ความจริงแล้วจารีตประเพณีที่ยังถือปฏิบัติอยู่ ในทางกฎหมายอิสลามนั้นจำเป็นต้องถือปฏิบัติต่อไป ถึงแม้ว่าเดิมทีเป็นข้อปฏิบัติที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ก็ตาม”

นักกฎหมายอิสลามในสำนักคิดซาฟิอีย์ (al-Suyūtiy, n.d.: 90) กล่าวว่า

“พึงรู้เถิดว่าการยึดถือจารีตประเพณี เป็นเกณฑ์ในการกำหนดกฎหมายนั้นมีปรากฏในตำราฟิกฮ์มากมายนับไม่ถ้วน” จากนั้นเขาได้กล่าวอีกว่า “คำทุกคำที่ตัวบทกล่าวขึ้นในลักษณะทั่วไป โดยไม่กำหนดกฎเกณฑ์ที่แน่นอน และไม่สามารถเข้าใจได้ด้วยกฎเกณฑ์ทางด้านภาษานั้นต้องยึดความหมายตามจารีตประเพณี”

นักกฎหมายอิสลามในสำนักคิดฮัมบะลี (Ibn al-Qaiyim, n.d.: 2/297) กล่าวว่า

“การยึดถือความหมายคำกล่าวใดคำกล่าวหนึ่งตามจารีตประเพณีนั้นมีผลทางกฎหมายต่อคำกล่าวดังกล่าว มีถึงร้อยกว่าแห่งและเป็นที่ยอมรับกันว่าอนุโลมให้ทำได้”

ค็อลลาฟ (Khallaf, 1998: 85) ได้กล่าวว่า

“จารีตประเพณีที่ไม่ขัดกับตัวบทกฎหมายนั้น เป็นสิ่งที่มุจญ์ตะฮิด(ผู้วินิจฉัย)จำเป็นต้องพิจารณา และคำนึงถึง เมื่อมีการอิจญ์ติฮาดกำหนดกฎหมายขึ้นมา และ เป็นสิ่งที่ผู้พิพากษาหรือกอฎียจำเป็นต้องพิจารณาและคำนึงถึง เมื่อมีการพิจารณาตัดสินคดี”

ดังนั้นก่อนที่จะวินิจฉัยข้อกฎหมายข้อใดข้อหนึ่งนั้น นักกฎหมายอิสลามจึงจำเป็นต้องเข้าใจประเพณี เพราะถ้าไม่เข้าใจประเพณีแล้ว ทำให้เกิดความยากในการศึกษาค้นคว้าตำราฟิกฮ์ ทำให้ไม่เข้าใจสภาพความเป็นจริงและแก่นแท้ของปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดความลำบากในการใช้กฎหมายอิสลาม และไม่ค่อยเข้าใจเรื่องของมนุษย์และสังคม (Adil, 1997: 1/58)

2.1.7.3 ความจำเป็นที่นักกฎหมายอิสลามต้องมีความเข้าใจประเพณี ซึ่งอาจจะจำแนกได้ดังนี้ คือ

1. ความจำเป็นที่นักกฎหมายอิสลามจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับประเพณี ทั้งนี้เพื่อใช้ในการตีความ เพื่อเข้าใจในตัวบทกฎหมายทั้งนี้พิจารณาจากคำกล่าวอัสฮาฏิบียี (al-Shātibiy, n.d: 3/351-352) ที่กล่าวว่า “สำหรับผู้ที่ต้องการค้นคว้าและหาความหมายอัลกุรอานและอัลสุนนะฮ์ให้ลึกซึ้งนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่เขาจะต้องรู้ถึงครรลอง จารีตประเพณีของชาวอาหรับ ไม่ว่าจะป็นคำพูด การกระทำ ที่นิยมและแพร่หลายในสมัยของพวกเขา มิฉะนั้นแล้วอาจจะเกิดการตีความที่ผิดพลาดหรือคลุมเครือได้” และท่านยังได้กล่าวอีกว่า “ในการทำความเข้าใจศาสนาจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องคำนึงถึงจารีตประเพณีของชาวอาหรับ ซึ่งหากว่ามีการนิยมแพร่หลายในหมู่พวกเขาว่าคำหนึ่งคำใดนั้นมีความหมายอย่างหนึ่งชัดเจนแล้ว ก็จะต้องตีความเป็นอย่างอื่นไม่ได้ในการทำความเข้าใจศาสนา หรือหากความหมายหนึ่งไม่นิยมใช้หรือแพร่หลายในสมัยพวกเขา ก็จะต้องตีความในความหมายนั้นๆ ไม่ได้เช่นเดียวกัน” (al-Shātibiy, n.d: 2/82)

2. ความจำเป็นที่นักกฎหมายอิสลามจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการค้นคว้าตำรากฎหมาย ท่านอัลเกาะรอฟีอี ได้กล่าวความว่า “แท้จริงแล้วทุกมต่าง ๆ ที่ปรากฏในตำรามัซฮับอัสฮาฏิบียี มาลิกและคนอื่นๆ ซึ่งเป็นผลมาจากจารีตประเพณีที่แพร่หลายในสมัยผู้แต่งแต่ละคน ต่อมาหากว่าจารีตประเพณีเหล่านั้นมีการแพร่หลายในทางกลับกันแล้วทุกมต่าง ๆ ที่ปรากฏในตำราจะใช้ได้อีกหรือไม่ หรือจะเกิดทุกมใหม่ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานจารีตใหม่ หรือจะกล่าวว่า เราเป็นแค่ผู้ตาม เราไม่สามารถที่จะพิจารณาทุกมใหม่เพราะเราไม่มีคุณสมบัติ เราก็คงต้องยึดตามทุกมเดิม” (al-Qarāfiy, n.d: 1/77)

3 ความจำเป็นที่นักกฎหมายอิสลามจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีเพื่อใช้เป็นข้อพิจารณาในการเข้าใจสถานการณ์หรือสภาพความเป็นจริง ท่านอิบนุล ก็อยยิมกล่าวว่า “ผู้ที่ไตร่ตรองกฎหมายชะรีอะฮ์และความเข้าใจของบรรดาเศาะหาบะฮ์อย่างลึกซึ้งซึ่งจะพบว่ามีการใช้จารีตประเพณีประกอบในการพิจารณาทุกมกันอย่างแพร่หลาย หากผู้ใดไม่เข้าใจถึงจารีตประเพณี อาจจะเข้าใจไม่ถึงแก่นแท้ของสิทธิและความต้องการของมนุษย์ได้ จะกลายเป็นว่ากฎหมายของอัลลอฮ์และเราะสุล นั้นขึ้นอยู่กับตัวเขาคนเดียว (Ibn al-Qayyim, n.d: 1/88)

4 ความจำเป็นที่นักกฎหมายอิสลามจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีเพื่อใช้เป็นแนวในการเข้าใจมนุษย์ ท่านอิมามอะหมัดได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะวินิจฉัยปัญหาศาสนามาห้าข้อด้วยกัน หนึ่งในนั้นคือ การรู้จักมนุษย์ ซึ่งท่านอิบนุ ก็อยยิม (Ibn al-Qayyim, n.d: 4/199) ได้อธิบายความว่า “สำหรับข้อห้า การรู้จักมนุษย์นั้นถือเป็นคุณสมบัติหลักที่บรรดานักกฎหมายผู้วินิจฉัยและผู้วินิจฉัยจะต้องมี เพราะหากรู้คำสั่งใช้หรือข้อห้ามเพียงอย่างเดียว ก็อาจจะประยุกต์ใช้สู่มนุษย์ไม่ได้หรืออาจทำได้แต่อาจเกิดผลเสียมากกว่าผลดี”

2.1.7.4 ประเพณีที่แปลงสภาพเป็นกฎหมายอิสลาม

ในเรื่องของกฎหมายอิสลาม ชาวอาหรับก่อนอิสลามรู้จักกับการใช้กฎหมายลักษณะนี้ในหลายด้าน เช่น ด้านความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา เมื่ออิสลามเข้ามา ก็ได้ยอมรับบางอย่างที่สอดคล้องกับหลักการของกฎหมายอิสลามและยกเลิกการอยู่ร่วมกันระหว่างชายหญิงที่มีลักษณะเป็นการผิดประเวณีอย่างชัดเจน

ชาวอาหรับก่อนอิสลามได้รู้จักกับการสมรสและอิสลาม ก็ยอมรับ เช่นเดียวกับที่พวกเขารู้จักการตัดความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาโดยการหย่าร้าง แม้ว่าจะไม่ได้กำหนดว่าสามารถหย่าร้างได้กี่ครั้งก็ตาม (Muhammad Yūsuf Musā, 1961: 17-19)

บทบัญญัติที่กำหนดโดยอาศัยอurfหรือประเพณีในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันทั้งเวลาและสถานที่นั้น มีตัวอย่างมากมาย เช่น การอนุมัติให้ขายผลไม้ที่ยังอยู่บนต้นแม้ว่ายังไม่สุกทั้งหมด ซึ่งเป็นความเห็นของนักกฎหมายบางท่านโดยอาศัยอurf การไม่อนุมัติให้ผู้ปกครองของเด็กกำพร้าทำการค้าขายทรัพย์สินของเด็กกำพร้าเพราะความไม่รับผิดชอบของคนในสมัยนั้นจนไวใจไม่ได้ ห้ามมิให้สตรีละหมาดขณะมีสามีก็เพราะเหตุผลเดียวกัน แม้การกระทำเช่นนั้นจะเป็นที่อนุมัติในสมัยของท่านศาสดาก็ตามและอีกหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการรับสารภาพ การสาบาน การทำทัณฑ์บน และการสมรส เป็นต้น (Muhammad Yūsuf Mūsā, 1961: 83-86)

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติอื่นๆ ที่กำหนดโดยอาศัยอurfหรือประเพณีตามความเห็นของนักกฎหมายบางท่าน เช่น การซื้อขายแบบหยิบสินค้าแล้วจ่ายเงินโดยไม่มีกรกล่าวคำเสนอคำสนอง การจ่ายค่าเช่าห้องน้ำด้วยเงินจำนวนหนึ่งโดยไม่จำกัดเวลาการเช่าให้แน่นอนหรือไม่จำกัดปริมาณน้ำที่ใช้ให้แน่นอน (al-Ashqar, 1996 : 204) ซึ่งถ้าไม่อาศัยอurfหรือประเพณีแล้ว การกระทำในลักษณะที่กล่าวมา เป็นสิ่งที่กระทำไม่ได้ในกฎหมายอิสลาม

กล่าวโดยสรุปประเพณีนับเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ที่ไม่สามารถปราศจากกันได้ โดยประเพณีของสังคมมนุษย์จะมีความหลากหลายและแตกต่างกัน ประเพณีมีจุดกำเนิดมาจากปัจจัยต่างๆ ของสังคมมนุษย์ อาทิเช่น ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน ประเพณีมีบทบาทสำคัญในด้านต่างๆ อาทิเช่น ด้านศาสนา สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ เป็นต้น เช่นเดียวกับศาสนาอิสลาม อิสลามถือว่า ประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนศาสนา ประเพณีสามารถให้ความกระจ่าง อธิบายหลักคำสอนที่ซับซ้อนและยากต่อการทำความเข้าใจของนักวิชาการมุสลิมบางท่าน ด้วยเหตุผลดังกล่าว ประเพณีจึงเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบสังคมและหลักคำสอน สังคมมนุษย์ควรรักษาประเพณีที่ดีเพื่อคงอยู่ในสังคมอย่างยาวนาน และยังเป็นโอกาสของมนุษย์ที่จะเปิดใจเรียนรู้ประเพณีที่หลากหลายในสังคมที่แตกต่างกัน

2.2 การสมรสในหลักการอิสลาม

2.2.1 นิยามการสมรส

การสมรส นับเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมของสังคมส่วนใหญ่ที่ยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่อดีตกาล โดยสังคมส่วนใหญ่ส่งเสริมให้บุคคลสองคน คือผู้ชายและผู้หญิงใช้ชีวิตคู่และอยู่ร่วมกัน พิธีการการสมรสจะครอบคลุมประเพณีและพิธีกรรมต่างๆที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของสังคมนั้นๆ ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวสืบเนื่องมาจากปัจจัยต่างๆ อาทิเช่น ประเพณี วัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา เป็นต้น

ศาสนาอิสลาม นับว่าเป็นศาสนาหนึ่งที่ส่งเสริมผู้ชายและผู้หญิงที่มีความสามารถสมรสและใช้ชีวิตคู่อยู่ร่วมกัน โดยมีหลักคำสอนและแบบอย่างชัดเจน ด้วยการนั้นนักวิชาการมุสลิมจึงนิยามการสมรส มีกฎเกณฑ์และเงื่อนไข มีข้อชี้ขาดและแบ่งประเภทการสมรส ดังจะกล่าวต่อไปนี้

การสมรสในภาษาอาหรับเรียกว่า “นิกาค์” ซึ่งมีความหมายตามรากศัพท์ว่า “การรวมกัน” การให้สามีภรรยาหาความสุขต่อกันได้ ส่วนความหมายตามหลักศาสนา หมายถึง “การตกลงอันเป็นที่รู้จักกัน ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบและเงื่อนไขต่างๆ ที่กำหนดไว้”

al-Uthaymay (2003: 103) กล่าวว่าไว้ว่า การสมรสคือ การดำเนินการตกลงกับผู้หนึ่งคนหนึ่งเพื่อให้เกิดความสุขและสนองความต้องการทางเพศ และทำให้มีทายาทสืบสกุล

Khurshid (1980: 29) กล่าวว่า การสมรสเป็นการเริ่มต้นของสถาบันทางสังคมที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เป็นการสร้างสัญญาข้อผูกมัดระหว่างบุคคลที่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งสัญญาดังกล่าวก็จะวางอยู่บนรากฐานเดียวกับสัญญาอื่นๆ ความถูกต้องของมันจะขึ้นอยู่กับคู่ร่วมสัญญาภายใต้ความเห็นชอบของหลักการอิสลาม

จากนิยามข้างต้น การสมรสเป็นการผูกมัดความสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิง การใช้ชีวิตคู่ระหว่างสองเพศหรืออีกนิยามหนึ่งเรียกว่า การร่วมเพศ โดยมีเป้าหมายที่จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน อย่างสามีภรรยาที่สอดคล้องกับหลักการและกฎหมายของศาสนา

การสมรสในศาสนาอิสลาม เป็นสิ่งปฏิบัติประเภทหนึ่งที่ศาสนาส่งเสริมให้ผู้ที่มีความสามารถและคุณสมบัติตามที่กำหนดปฏิบัติได้ ทั้งนี้ เนื่องจากการสมรสเป็นการกระทำอิบาดะฮ์ประเภทหนึ่ง เช่นเดียวกับการทำอิบาดะฮ์อื่นๆ โดยการกระทำดังกล่าวได้เป็นแนวทางหนึ่งที่ท่านเราะฮ์สูล ﷺ ได้ปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่างแก่ประชาชาติของท่าน ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงกล่าวว่า

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ﴾

(الرعد: 37)

ความว่า “และโดยแน่นอน เราได้ส่งบรรดาเราะสุล มาก่อนหน้าเจ้า และเราได้ให้พวกเขา มีภรรยา และลูกหลาน และไม่บังคับแก่เราะสุลที่จะนำมาซึ่งสัญญาณ(ปาฏิหาริย์)ใดๆเว้นแต่โดยอนุมัติของอัลลอฮ์ สำหรับทุกสิ่งอย่างนั้น มีบันทึกไว้แล้ว”

(อฺเราะฮอด: 38)

โองการข้างต้นเป็นที่ประจักษ์ให้เห็นว่า ท่านเราะสุล ﷺ ผู้ซึ่งเป็นแบบอย่างของชาวมุสลิมได้สมรสและมีทายาทสืบตระกูล และแน่นอนการกระทำของท่านเราะสุลย่อมเป็นแบบอย่างและแนวทางการดำรงชีวิตให้กับประชาชาติได้ตลอด ดังนั้นการสมรส และการมีทายาทสืบสกุลจึงเป็นสิ่งที่ถูกบัญญัติในศาสนาอิสลามให้กับประชาชาติทั้งหลาย ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงกล่าวว่า

﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ أَلَيْسَ بِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ﴾

(النحل : 72)

ความว่า “อัลลอฮ์ทรงสร้างคู่ครอง ที่มาจากหมู่พวกเจ้า ให้แก่พวกเจ้าเอง พระองค์ทรงทำให้เกิดลูก และหลาน จากภรรยาของพวกเจ้า และทรงประทานปัจจัยยังชีพ จากสิ่งดีๆ แก่พวกเจ้า ดังนั้น ต่อสิ่งที่เจ้าพวกเขาศรัทธา และต่อความโปรดปรานของอัลลอฮ์พวกเขาเนรคุณกระนั้นหรือ”

(อันนะฮอล: 72)

จากหลักฐานที่ปรากฏ ทั้งในอัลกุรอาน และอัลหะดีษข้างต้น สรุปได้ว่า อิสลามส่งเสริมให้มีการสมรส ทั้งนี้ นอกจากเพื่อตอบสนองความต้องการความพึงพอใจแล้ว ยังเป็นการสืบช่วงชีวิตของมนุษย์ให้คงอยู่ในโลกนี้อีกต่อไป ดังที่ Hammūdah ‘Abd al-‘Ati (2003: 155) กล่าวว่า

“ในทัศนะของอิสลามแล้ว การสมรสถือเป็นข้อผูกพันที่แข็งแรง เป็นข้อผูกมัดที่หนักแน่นอย่างเต็มที่ในความหมายของคำนั้น การสมรสเป็นการผูกมัดชีวิตกับสังคมและศักดิ์ศรี การสมรสเป็นการสืบช่วงชีวิตเผ่าพันธ์ของมนุษยชาติและยังเป็นการเกี้ยวตองในลักษณะที่คู่สมรสต่างก็ปฏิบัติต่อกันด้วยดี การสมรสเป็นการเกี่ยวพันลักษณะที่ทั้งคู่จะต้องตอบสนองและจะตระหนักถึงกันและกัน ความสัมพันธ์

ของคู่สมรสจะพัฒนาจนเกิดความรัก ความสงบ และเกิดความรู้สึก
ร่วมกัน”

ด้วยเหตุผลข้างต้น การสมรสจึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักคำสอนศาสนาที่ซึ่งส่งเสริมให้
ประชาชาติปฏิบัติต่อกัน และการสมรสถือเป็นแบบอย่างจากแนวทางของท่านนบี ﷺ ที่ปฏิบัติมาเพื่อ
ประชาชาตินำมาเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตในสังคมอิสลาม

2.2.2 ข้อชี้ขาดเกี่ยวกับการสมรส

ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การสมรส นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติที่ถูกบัญญัติใน
ศาสนา ดังนั้นหากผู้ใดปรารถนาที่จะสมรส หรือรักใคร่ชอบพอกันระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง ผู้นั้นสามารถ
ที่ครองคู่อยู่ด้วยกันด้วยการสมรส แต่ด้วยความจำกัดและความแตกต่างของมนุษย์ในด้านต่างๆ อาทิเช่น
ด้านฐานะการเงิน วงศ์ตระกูล รูปร่างหน้าตา ความต้องการทางเพศ เป็นต้น จึงทำให้การสมรสมีข้อชี้
ขาดที่แตกต่างกัน นักวิชาการมุสลิมจึงได้แบ่งข้อชี้ขาดเกี่ยวกับการสมรส ออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1 ส่งเสริม สำหรับบุคคลที่ปรารถนา กล่าวคือ บุคคลที่ต้องการมีเพศสัมพันธ์เพื่อ
ตอบสนองความต้องการทางเพศ ซึ่งการส่งเสริมดังกล่าวสามารถห่างไกลบุคคลที่ต้องการมีเพศสัมพันธ์
จากความผิดประเวณี และสามารถรักษาวงศ์ตระกูล (al-Sharbīniy, 2009: 152/3) ซึ่งข้อชี้ขาดว่า
ด้วยการส่งเสริมสามารถยืนยันด้วยฮะดีษนบี ﷺ กล่าวว่า

((يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغْضُ
لِلْبَصَرِ، وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ؛ فَإِنَّهُ لَهُ
وَجَاءُ))

(أخرجه مسلم، 1400:1900)

ความว่า “โอ้บรรดาหนุ่มๆ ใครผู้ใดจากพวกเจ้ามีความสามารถใน
เรื่องอัลบาะฮะฮ์ (เรื่องมีเพศสัมพันธ์) เขาจงแต่งงาน เพราะว่าการ
แต่งงานมันจะช่วยให้ลดสายตา และช่วยป้องกันหรือรักษาอวัยวะ
เพศให้บริสุทธิ์ และใคร ผู้ซึ่งไม่สามารถ ให้เขาถือศีลอด เพราะ
การถือศีลอดจะทำให้อารมณ์ใคร่ลดลง”

(บันทึกโดย Muslim, 1900: 1400)

จากหลักฐานหะดีษข้างต้น อิสลามส่งเสริมการสมรส การสมรสนอกจากช่วยในเรื่อง
ตอบสนองความต้องการทางเพศของมนุษย์แล้ว ยังสามารถรักษาจิตใจของมนุษย์ให้สงบ เมื่อจิตใจของ
มนุษย์สงบ ความคิดและการกระทำของมนุษย์ก็จะห่างไกลจากอารมณ์ความใคร่ที่ก่อให้เกิดความผิด
ประเวณี การข่มขืน ตลอดจนความสับสนเกี่ยวกับวงศ์ตระกูลในสังคม ด้วยเหตุนี้อิสลามจึงส่งเสริมการ
สมรส

2 อนุมัติ สำหรับบุคคลที่มีความพร้อมและมีความสามารถที่จะสมรส ในทำนองเดียวกันบุคคลดังกล่าวยังสามารถที่จะรักษาความบริสุทธิ์อวัยวะเพศของตนจากการกระทำผิดประเวณี และพฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดจากความใคร่ในกรณี การสมรสในสถานะดังกล่าวมีข้อชี้ขาดว่าอนุมัติ และนอกจากนี้ยังมีนักวิชาการมุสลิมบางส่วนมีความเห็นว่า การสมรสที่แท้จริงคือ สิ่งอนุมัติ (al-Nawawiy, 1985: 18/7)

3 จำเป็น ข้อชี้ขาดว่าด้วยความจำเป็นสำหรับบุคคลที่มีความสามารถและมีความพร้อมที่จะสมรส ใช้ชีวิตคู่ โดยตนไม่มั่นใจว่าจะควบคุมอารมณ์ของตนได้ เกรงจะถลำไปกระทำผิดประเวณี การสมรสในกรณีนี้จึงมีข้อชี้ขาดว่า “จำเป็น” เนื่องจากอิสลามมีหลักคำสอนให้มุสลิมออกห่างจากสิ่งเลวร้ายและสิ่งต้องห้ามทุกประการ โดยเฉพาะหลักคำสอนจากเจตนารมณ์แห่งกฎหมายอิสลาม ซึ่ง ณ สถานการณ์นี้คือ มีหน้าที่ปกป้องการกระทำของปัจเจกชน กล่าวคือ การกระทำของผู้ซึ่งมีความต้องการตอบสนองทางเพศ และผู้ซึ่งจะถูกระทำ การกระทำดังกล่าวนับว่าเป็นการกระทำที่ต้องห้าม ดังนั้นเพื่อให้บุคคลคนหนึ่งออกห่างจากการกระทำที่ห้าม จึงมีข้อชี้ขาดว่าด้วย “จำเป็น” สมรส (al-Tahtāwiy, 2005: 27)

4 มักรูฮ ในกรณีที่บุคคลผู้นั้นมีความระแวงเกี่ยวกับการภรรยาที่และสิทธิความเป็นสามีภรรยา อาทิเช่น ผู้หญิงหรือผู้ชายที่ไม่ปรารถนาจะสมรส ผู้หญิงหรือผู้ชายที่ไม่มีความจำเป็นต้องสมรส ผู้ชายหรือผู้หญิงที่ไม่มีความเกรงกลัวต่อการถลำไปกระทำความผิดประเวณี หรือผู้ชายที่ไม่สามารถจะหาสินสอดให้แก่ผู้หญิงได้ ในกรณีดังกล่าวนักวิชาการมุสลิมชี้ขาดว่า เป็นการสมรสที่ “มักรูฮ” (al-Jazīriy, 2003: 12/4)

5 ห้ามปราม ในกรณีที่บุคคลผู้นั้นมั่นใจว่า เมื่อแต่งงานแล้วไม่สามารถเลี้ยงดูครอบครัวและไม่สามารถรับผิดชอบต่อครอบครัว อาจก่อให้เกิดความอธรรม การสมรสกรณีนี้มีข้อชี้ขาดว่า “ห้ามปราม” เนื่องจากการอุปการะเลี้ยงดูครอบครัวนับเป็นส่วนหนึ่งในภาระหน้าที่ที่จำเป็นสามีต้องรับผิดชอบ และเช่นเดียวกับการกระทำอธรรม นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำที่ต้องห้ามในอิสลาม ดังนั้นหากการกระทำดังกล่าวจะเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการสมรส การสมรสดังกล่าวมีข้อชี้ขาดว่า “ต้องห้าม” (Muhammad Anīs, 1984: 45)

จากที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่าอิสลามได้กำหนดข้อชี้ขาดที่ชัดเจน แต่ไม่ได้คงตัวอย่างเด็ดขาด เพราะสามารถเปลี่ยนแปลงตามสภาพและสภาวะการณ์ของบุคคลคนหนึ่งที่กำลังจะเข้าพิธีสมรส โดยข้อชี้ขาดที่กล่าวมาทั้งหมดมี 5 ข้อคือ ส่งเสริม อนุมัติ จำเป็น มักรูฮและต้องห้ามทั้งนี้จะ เห็นได้ว่า ข้อชี้ขาดที่อิสลามกำหนดนั้นมีไว้เพื่อผลประโยชน์ของประชาชาติเพื่อสังคมอยู่อย่างสงบสุขและปราศจากความวุ่นวาย ดังนั้นเมื่อบุคคลคนหนึ่งมีความปรารถนาที่สมรส บุคคลผู้นั้นสามารถพิจารณาตนเองตามหลักคำชี้ขาดที่กล่าวมาได้

2.2.3 อิกมะฮฺของการสมรส

ทุกสิ่งทุกอย่างที่อัลลอฮฺ ﷻ ได้บัญญัติให้ปวงบ่าวปฏิบัติ นั้น ล้วนมีอิกมะฮฺ เช่นเดียวกับพิธีการสมรสย่อมมีอิกมะฮฺเช่นเดียวกัน การสมรสสามารถลดปัญหาในสังคมและช่วยสร้างผลประโยชน์ให้กับสังคมได้อย่างกว้างขวาง ดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.2.3.1 เพื่อเป็นการป้องกันการสืบทอดในรูปแบบผิดประเวณี การแต่งงานนั้นจะป้องกันการผิดประเวณีและความเสียหายที่จะตามมา ซึ่งหากมนุษย์ถูกกีดกันการแต่งงานก็จะส่งผลเสียที่ตามมาให้กับสังคมและครอบครัว อัลลอฮฺ ﷻ ได้ทรงกล่าวว่า

﴿وَلَا تَقْرُبُوا الزَّوْجَ إِتْرَهُ، كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾

(سورة الإسراء: 32)

ความว่า “และพวกเจ้าอย่าเข้าใกล้การผิดประเวณี แท้จริงมันเป็น การลามกและทางอันชั่วช้าคือ ทางสู่รกรก”

(อัลอิสรอฮฺ: 32)

ความจากโองการสะท้อนให้เห็นว่า ผลดีของการแต่งงานคือ เพื่อปกป้องครอบครัวจากความเลวร้าย และความอับยศของครอบครัวและสังคม เพราะการผิดประเวณินั้นเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำที่เลวร้ายและน่าอับอาย ดังนั้นแนวทางออกที่ดียิ่งสำหรับทางไกลสิ่งต้องห้ามดังกล่าวคือ การสมรส การสมรสสามารถตอบสนองความต้องการทางเพศของบุคคลได้อย่างถูกต้องและสอดคล้องกับหลักคำสอนศาสนา ดังนั้นการสมรสจึงสามารถยับยั้งบุคคลออกจากสิ่งเลวร้ายทางเพศ เพราะความต้องการทางเพศนับว่าเป็นความรู้สึกที่เคียงคู่กับมนุษย์ อัลลอฮฺ ﷻ สร้างมนุษย์เพื่อครองคู่กัน โดยมีความต้องการทางเพศเป็นสื่อกลางควบคู่กับอารมณ์ทางเพศที่มีต่อเพศตรงข้าม ดังนั้นจึงเป็นเรื่องปกติของมนุษย์ที่มีความต้องการทางเพศ มีผู้ชายกับผู้หญิงต้องดำรงชีวิตอยู่เคียงคู่กัน (al-Zuhailiy, 1989: 566/6)

อิสลามส่งเสริมการแต่งงานและห้ามการสัมพันธ์ทางเพศทุกรูปแบบระหว่างชายหญิงที่ไม่ได้แต่งงานกัน (คือก่อนหรือหลังแต่งงาน) อิสลามบัญญัติห้ามการแต่งงานเพื่อหาความสนุกทางเนื้อหนังชั่วคราว “เพื่อความสนุก ” แต่กำหนดให้มีการแต่งงานที่มีความรับผิดชอบ มีการจัดวางระเบียบแบบแผนเป็นสถาบันขึ้นมาในรูปแบบของการแต่งงานและชีวิตครอบครัวที่มั่นคง (ครุซิด อหฺมัด, 1994: 35)

2.2.3.2 เพื่อเป็นการสืบสายตระกูลที่ดีในอิสลาม

การเลือกคู่ครองนั้นสิ่งหนึ่งที่ไม่ควรมองข้ามก็คือการเลือกสายตระกูลเพราะการเลือกสายตระกูลนั้นเป็นสุนนะฮฺสำหรับผู้ใดที่จะแต่งงาน ท่านอะบูฮุร็อยเราะฮฺ رضي ได้รายงานไว้ว่า ท่านเราะฮฺลุลลอฮฺ ﷺ ได้กล่าวว่า

((تُنَكِّحُ الْمَرْأَةَ لِأَرْبَعٍ: لِمَالِهَا، وَلِحَسَبِهَا، وَجَمَالِهَا،
وَلِدِينِهَا، فَظَفَرُ بِنَاتِ الدِّينِ تَرَبَّتْ يَدَاكَ))

(أخرجه البخارى ، 5090:1993)

ความว่า “สตรีจะถูกเลือกสมรสด้วยสิ่ง 4 ประการคือ ด้วยทรัพย์สิน
ของนาง ด้วยเชื้อสายวงศ์ตระกูลของนาง ด้วยความสวยงามของนาง
และด้วยศาสนาของนาง ดังนั้นจงรับเอาหญิงที่มีศาสนาเถิด มือทั้งสอง
ของท่านจะประสบแต่ความดี”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1993: 5090)

ดังนั้นการเลือกสายตระกูลนั้นถือว่าเป็นสิ่งสำคัญของทั้งสองฝ่าย เพื่อป้องกันการ
กำเนิดบุตรที่ไม่มีสายตระกูล และการไม่ได้รับการยอมรับในสังคมดังนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างสังคมที่
ถูกต้องตามหลักกฎหมายอิสลาม ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَخَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ))

(رواه مسلم، 1990:1467)

ความว่า “โลกดูนยานี้คือ ความสุขเบิกบาน ความเพลิดเพลิน และ
ความเบิกบาน ความเพลิดเพลินที่ดีของดูนยา คือ หญิง (ภรรยา)
ที่ดี”

(บันทึกโดย Muslim, 1900: 1467)

2.2.3.3 เป็นการสร้างความสบายใจ และความมั่นใจทำให้เกิดความรักและความเป็น
ห่วงเกิดความสุขในชีวิตและเพิ่มพูนทรัพย์สิน อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا
وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾

(سورة الروم: 21)

ความว่า “ และหนึ่งจากสัญญาณทั้งหลายของพระองค์ คือ ทรง
สร้างคู่ครองให้แก่พวกเจ้าจากตัวของพวกเจ้าเอง เพื่อพวกเจ้าจะได้
มีความสุขอยู่กับนาง และทรงให้มีความรักใคร่และความเมตตา
ระหว่างพวกเจ้า แท้จริงในการนี้แน่นอนย่อมเป็นสัญญาณแก่หมู่ชน
ผู้ใคร่คราญ”

(อัรรัม: 21)

จากอายะฮ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า อัลลอฮ์ได้สร้างมนุษย์ และสร้างคู่ครองเป็นสามีภริยา อยู่ร่วมกันเพื่อที่จะทำให้เกิดความรักความผูกพันและความเข้าใจกันและกัน ซึ่งเป็นแง่คิดให้กับมนุษย์ ด้วยกับความต้องการของทั้งสองฝ่ายระหว่างชายหญิง เสมือนความต้องการเครื่องนุ่งห่มหรือเสื้อผ้าเพื่อปกปิดร่างกายเพื่อที่จะป้องกันสิ่งที่ทำให้ร่างกายป่วย

2.2.3.4 เป็นการขยายขอบเขตพื้นที่จากครอบครัวที่ใกล้ชิดไปสู่ครอบครัวที่ใหญ่และให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คือสองครอบครัวมารวมกัน อันเกิดมาจากการแต่งงานทำให้เกิดสมาชิกใหม่ขึ้นมาในครัวด้วยความรักและความผูกพันอันเป็นหนึ่งเดียว ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ศาสนาอิสลามได้สอนให้มีการช่วยเหลือกันในระดับครอบครัวเป็นอันดับแรก และขยายกว้างสู่ระดับสร้างสังคมที่สมบูรณ์และเข้มแข็งพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับภัยคุกคามต่างๆได้

2.2.3.5 เพื่อเป็นการรักษามารยาทและห่างไกลจากความพินาศและความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในสังคม เพราะเมื่อใดที่มนุษย์นั้นถูกห้ามจากการแต่งงาน แน่แน่นอนว่าจะทำให้เกิดการทำผิดประเวณีสร้างความเสียหายให้กับครอบครัวและสังคมตลอดจนกระทั่งเป็นการแพร่ระบาดของโรคร้ายให้กับคนในสังคมอีกด้วย ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((إِذَا جَاءَكُمْ مِنْ تَرْضُونَ دِينَهُ وَخُلُقَهُ فَأَنْكِحُوهُ))

(أخرجه الترمذي، 1898:1998)

ความว่า “เมื่อบุคคลที่พวกท่านพอใจในศาสนาและบุคลิกภาพของเขา มาหาพวกท่าน (เพื่อสู่ขอบุตรสาวของพวกท่าน) พวกท่านจงจัดการแต่งงานให้กับเขาเถิด”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1998: 1085)

สำหรับกรรมศาสนาและบุคลิกภาพที่ดีนั้น นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของคุณสมบัติของผู้ชาย และเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ปกครองของฝ่ายหญิงที่จะต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วน เพื่อความจำเริญของครอบครัวสู่การได้รับลูกหลานที่ดีในอนาคตและประชาชาติของมุสลิม

จากการศึกษาอิหมะฮ์การสมรส พบว่า อิสลามนับว่าเป็นศาสนาที่รอบคอบละเอียดอ่อนเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ อิสลามมิใช่เพียงแค่ว่าให้ความสำคัญกับการปฏิบัติ การกระทำหรือพิธีการเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับความรู้สึกของบุคคลหนึ่ง บุคคลคนหนึ่งสามารถตอบสนองความรู้สึกภายในจิตใจได้ เพราะความรู้สึกนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลไกของความคิดและการกระทำ หากความรู้สึกนั้นถูกปิดกั้น การปฏิบัติและพิธีการที่ถูกบัญญัตินั้นจะลุล่วงได้อย่างประสิทธิผลและคล่องแคล่วได้อย่างไร ดังเช่นความรู้สึกการตอบสนองทางเพศ หากไม่มีการบัญญัติการสมรสการปฏิบัติหรือห้ามปรามพิธีการที่ถูกบัญญัตินั้นจะไม่สมบูรณ์ เพราะภายในจิตใจนั้นจะไม่บริสุทธิ์ ไม่มีสมาธิและเจตนาในการประกอบพิธีการที่ถูกบัญญัติ ด้วยเหตุผลจากอิหมะฮ์ดังกล่าว การสมรสจึงถูกบัญญัติให้แก่มนุษย์

2.2.4 กระบวนการสมรส ตามหลักคำสอนอิสลาม

กระบวนการสมรส ตามประเพณีของแต่ละกลุ่มชนนั้นอาจมีความแตกต่างและคล้ายคลึงกันตามปัจจัยต่างๆ ของศาสนา นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยทางสังคมที่ทำให้กระบวนการสมรสของแต่ละกลุ่มชนแต่ละสังคมมีความแตกต่างและคล้ายคลึงกัน สำหรับศาสนาอิสลาม นับว่าเป็นศาสนาที่ส่งเสริมการสมรส จึงมีกระบวนการสมรสที่สลับซับซ้อนน้อยมาก แต่ขั้นตอนปฏิบัติและรายละเอียดนั้นไม่ง่ายตามอำเภอใจ ดังนั้นนักวิชาการมุสลิมจึงกำหนดกระบวนการสมรส ตามหลักคำสอนศาสนา ดังต่อไปนี้

2.2.4.1 การหมั้นหมาย การหมั้นหมายนับว่าเป็นขั้นตอนแรกในกระบวนการสมรส ที่สอดคล้องตามบัญญัติอิสลาม (Lujnah min 'asātidhah Qism al-Fiqh, 2009: 6) เมื่อฝ่ายชายมีเจตนาสมรสที่ปรารถนาจะสมรส ฝ่ายชายสามารถทาบถามและสว่ขอฝ่ายหญิงเพื่อสมรสและใช้ชีวิตคู่กับฝ่ายชาย หากการทาบถามและสว่ขอของฝ่ายชายเป็นที่ตกลงสำหรับฝ่ายหญิง อิสลามจึงบัญญัติให้มีการหมั้นหมาย เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งการผูกมัดการสมรสระหว่างสองฝ่ายและเป็นขั้นตอนแรกสู่ประวิาว์ ดังเช่นการปฏิบัติของท่านนบี ﷺ ที่เคยหมั้นหมายกับท่านหญิงอาอิชะฮ์ (Ibn Hajar al-Asqālāni, 1986: 27/7) และท่านหญิงฮัฟเศาะฮ์เนื่องจากการหมั้นหมายนั้น สามารถทำให้ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงที่กำลังจะเข้าประวิาว์รู้จักกันถูกต้องตามบัญญัติอิสลาม กล่าวคือสามารถเห็นรูปร่างหน้าตาและลักษณะนิสัยตามขอบเขตที่อิสลามกำหนดได้มากขึ้น อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสในโองการ ที่ซึ่งมีความหมายครอบคลุมการหมั้นหมายของปวงบ่าว ว่า

﴿وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْتَمْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِيمَ اللَّهِ أَنَّكُمْ سَتَذَكَّرُونََهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَعْرِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ، وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَفُورٌ حَلِيمٌ﴾

(البقرة: 235)

ความว่า “และไม่มีบาปใดๆแก่พวกเจ้าในสิ่งที่พวกเจ้ากล่าวเป็นนัยในการสว่ขอหญิงและสิ่งที่พวกเจ้าเก็บงำไว้ในใจของพวกเจ้า อัลลอฮ์ทรงรู้ว่าพวกเจ้าจะบอกกล่าวแก่นางให้ทราบ แต่ทว่าพวกเจ้าอย่าได้สัญญาแก่นางเป็นการลับ นอกจากพวกเจ้าจะกล่าวถ้อยคำอันดีเท่านั้นและจงอย่าปลงใจซึ่งการทำพิธีแต่งงานจนกว่าเวลาที่ถูกกำหนดไว้จะบรรลุถึงความสิ้นสุดของมัน และพึงรู้เถิดว่า แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรู้สิ่งที่อยู่ในจิตใจของพวกเจ้า พวกเจ้าจงสังวรณ

พระองค์ไว้เถิด และพึงรู้ไว้เถิดว่า อัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงภัยโทษ ผู้
ทรงหนักแน่น”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ : 235)

ตามหลักคำสอนอิสลามนั้น ผู้หญิงที่อยู่ในระหว่างอิดตะฮฺที่สามี่เสียชีวิตหรืออิดตะฮฺที่สามี่หย่าครั้งที่สาม (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2004: 77) ไม่สามารถเข้ารับพิธีกรรมการสมรสใหม่ได้ ยกเว้นเวลาของอิดตะฮฺได้ลุล่วงผ่านตามกำหนดการตามบัญญัติ แต่ในความที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกล่าวในโองการข้างต้นประจักษ์ได้ว่า อัลลอฮ์ ﷻ ทรงอนุมัติการขอหมั้นหมายด้วยถ้อยคำหรือคำกล่าวของฝ่ายชายที่เป็นนัยยะในการขอฝ่ายหญิงเข้าสมรสได้ (al-Shāfi'iy, 2006: 390) ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า แม้ฝ่ายหญิงบางคน ผู้ซึ่งอยู่ในช่วงระยะเวลาที่กำหนดนั้นมีการห้ามปรามเข้าพิธีสมรสและกระทำการที่บ่งบอกถึงการสู่ขอฝ่ายหญิงสมรสอย่างชัดเจน แต่การหมั้นหมายบางกรณีดังกล่าวข้างต้นนั้นนับเป็นสิ่งอนุมัติในอิสลาม ส่วนผู้หญิง ผู้ซึ่งมิได้มีอุปสรรคเกี่ยวกับบัญญัติศาสนาในการเข้าพิธีกรรมสมรสนั้น นับว่าเป็นหนึ่งในสิ่งบัญญัติอิสลามให้มีการหมั้นหมายก่อนเข้าพิธีการสมรส โดยบางทัศนะของนักวิชาการมุสลิมมีข้อชี้ขาดว่าการหมั้นหมายนั้นเป็นสิ่งบัญญัติที่สนับสนุนในอิสลาม (al-Qarāfiy, 1994: 191) ส่วนบางทัศนะมีข้อชี้ขาดว่าการหมั้นหมายเป็นสิ่งที่ศาสนาบัญญัติอนุมัติ (al-Zarkasiy, 1993: 143) แต่อย่างไรก็ตาม แม้การหมั้นหมายมีข้อชี้ขาดที่แตกต่างกัน แต่การปฏิบัติดังกล่าวนี้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสมรสตามแนวทางศาสนาบัญญัติและแนวทางปฏิบัติของท่านนบี ﷺ

สำหรับรูปแบบของการหมั้นหมาย อิสลามมิได้กำหนดรูปแบบและวิธีการดำเนินการสมรสอย่างชัดเจน เพียงแต่การหมั้นหมายนั้นคือ การที่ผู้ชายหรือผู้ปกครองของฝ่ายผู้ชายสู่ขอฝ่ายผู้หญิงเพื่อทำการสมรสด้วยการเสนอหมั้นหมายไว้ก่อน (al-Sharbiniy, 1997: 170/1) ไม่ว่าจะด้วยการกระทำหรือถ้อยคำที่บ่งบอกถึงการสู่ขอและเจตนารมณ์ (al-Hattāb al-Ru'yaniy, 2002: 25/5) คือการหมั้นหมายตามรูปแบบอิสลามแล้ว ดังนั้นรูปแบบและวิธีดำเนินการหมั้นหมายนั้นต้องขึ้นอยู่กับประเพณีของสังคมแต่ละสังคมที่ยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษ อาทิเช่น มีงานเลี้ยง ของกำนัล แลกเปลี่ยนแหวน เป็นต้น ซึ่งพิธีการดังกล่าวนี้เป็นประเพณีของสังคมที่นิยมปฏิบัติสืบต่อกันมา ในแนวทางบัญญัติอิสลามนั้นมิได้มีการห้ามปรามอย่างชัดเจน เว้นแต่บางแนวทางปฏิบัติ ไม่สอดคล้องกับหลักคำสอนศาสนา อาทิเช่น มีดนตรีประกอบงานเลี้ยง งานเลี้ยงฟุ่มเฟือย การกระทำที่เลียนแบบต่างศาสนิก เป็นต้น และมีข้อถกเถียงบางประการของนักวิชาการมุสลิม เช่น การแลกเปลี่ยนแหวนหมั้น เนื่องจากการกระทำดังกล่าวมีแหล่งที่มาจากชาวอาหรับอียิปต์สมัยอวิชชา ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับอิสลาม แต่ประการใด (Hadīl, 30 September 2015) แต่อย่างไรก็ตามแม้มีบางทัศนะนักวิชาการมุสลิมเห็นว่าเป็นการกระทำเลียนแบบชาวคัมภีร์ แต่บางทัศนะเห็นว่าเป็นการกระทำที่ส่งเสริมในเรื่องของความสัมพันธ์ด้านความรักมากขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องดีในศาสนาเช่นกัน

2.2.4.2 ขั้นตอนพิธีกรรมสมรส เมื่อฝ่ายชายกับฝ่ายหญิงที่หมั้นหมายครบหมายกำหนดการที่จะตัดสินเพื่อเข้าพิธีสมรส ขั้นตอนพิธีกรรมสมรสก็จะเกิดขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นขั้นตอนสำคัญสำหรับฝ่ายชายและฝ่ายหญิงที่กำลังจะสมรส หากขั้นตอนดังกล่าวลุล่วงผ่านด้วยดี คู่สมรสระหว่างชายหญิงที่จะเข้าสมรส สามารถเป็นสามีภรรยาที่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม หากขั้นตอนพิธีกรรมสมรสนั้นมิได้บรรลุผ่านตามบทบัญญัติอิสลาม พิธีกรรมการสมรสก็จะตกเป็นโมฆะหรืออาจเป็นการสมรสที่สูญเปล่าเชิงบัญญัติศาสนา ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้ที่กำลังจะเข้าพิธีกรรมสมรสจำเป็นต้องให้ความสำคัญขั้นตอนพิธีกรรมการสมรส โดยขั้นตอนพิธีกรรมการสมรสที่จะบรรลุผ่านถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลามประกอบด้วยดังต่อไปนี้

1 คู่สมรสต้องมีคุณสมบัติที่จะเข้าพิธีสมรสถูกต้องตามหลักศาสนา โดยเฉพาะเงื่อนไขและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับคู่สมรส และความสมบูรณ์ของพิธีกรรมการสมรส อาทิเช่น องค์ประกอบและเงื่อนไขของคู่สมรส เงื่อนไขของการปฏิญาณว่าด้วยการสมรส เป็นต้น

2 เมื่อคุณสมบัติข้างต้นเป็นที่ถูกต้องตามบัญญัติศาสนา ก็จะเริ่มดำเนินการขั้นตอนการกล่าวขานปฏิญาณ ในการนี้ จำเป็นต้องมีผู้เป็นบิดาหรือผู้ปกครองตามบัญญัติสิทธิของฝ่ายหญิงเป็นผู้ดำเนินการและริเริ่มพิธีการ หากไม่มีผู้เป็นบิดาหรือผู้ปกครองตามบัญญัติสิทธิของฝ่ายหญิง พิธีการสมรสดังกล่าวนับว่าเป็นพิธีการที่สูญเสียโดยปริยาย ดังที่ท่านนบี ﷺ กล่าวเกี่ยวกับความจำเป็นต้องมีผู้เป็นบิดาหรือผู้ปกครองตามบัญญัติสิทธิของฝ่ายหญิงในการประกอบพิธีกรรมสมรส ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า

((أَيُّمَا امْرَأَةٍ نَكَحْتُ بِغَيْرِ إِذْنِ وَلِيِّهَا، فَكَأَنَّهَا بَاطِلٌ، فَكَأَنَّهَا بَاطِلٌ))
 ((بَاطِلٌ، فَكَأَنَّهَا بَاطِلٌ))

(أُخْرِجَهُ التِّرْمِذِيُّ، 1102:1998)

ความว่า “ผู้หญิงอื่นใดทำการนิกาห์โดยไม่ได้รับการยินยอมจากกะลีย์ การนิกาห์ของนางคือการกระทำโดยมิชอบ การนิกาห์ของนางคือการกระทำโดยมิชอบ การนิกาห์ของนางคือการกระทำโดยมิชอบ”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1998: 1102)

จากฮะดีษที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า พิธีกรรมนิกาห์ของฝ่ายหญิงจะบรรลุสำเร็จได้ต้องได้รับการยินยอมจาก “กะลีย์²” หมายถึงบิดาหรือผู้ปกครองตามบัญญัติสิทธิของฝ่ายหญิง ดังนั้นจากความหะดีษข้างต้นจึงเป็นที่ประจักษ์ว่า ผู้หญิงไม่สามารถเข้ารับพิธีสมรสและดำเนินพิธีการสมรสด้วย

² ทัณฑ์มาจากภาษาอาหรับคำว่า (الكولي) แปลว่าผู้ปกครอง หมายถึงชายผู้ทรงสิทธิในการดำเนินการสมรสให้หญิงได้ปกครองของเขา

ตนเองหรือโดยไม่ได้รับการยินยอมจาก “วะลี” (Taqiyuddin al-Hisniy, 1994: 356) แต่หากบิดาหรือเป็นผู้ปกครองตามบัญญัติสิทธิของฝ่ายหญิงไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ บิดาหรือผู้ปกครองดังกล่าวควรมอบหน้าที่ให้กับผู้มีความสามารถในการปฏิบัติแทน สำหรับหน้าที่ของบิดาหรือผู้ปกครองตามบัญญัติสิทธิของฝ่ายหญิงคือ การกล่าวศาสนบัญญัติที่เกี่ยวกับการสมรส กล่าวคือ มีการอ่านบทธรรมกถว่าด้วยการสมรส (คุตบะฮฺ) และที่สำคัญคือ คำกล่าวของบิดาหรือผู้ปกครองฝ่ายหญิงเพื่อให้ฝ่ายชายผู้ซึ่งจะสมรส กล่าวปฏิญาณยอมรับการสมรสครั้งนี้ ตั้งใจความว่า

บิดาหรือผู้ปกครองตามบัญญัติสิทธิของฝ่ายหญิง กล่าวขึ้นว่า

"ฉันนิกาท่าน (ระบุชื่อเจ้าบ่าว) กับนาง (ระบุชื่อเจ้าสาว) ด้วย
สินสอดตามที่ตกลงกันไว้"

เมื่อบิดาหรือผู้ปกครองกล่าวคำเสนอจบแล้ว เจ้าบ่าวต้องกล่าวขานว่า

"ผมรับคำนิกาทกับนาง (ระบุชื่อเจ้าสาว) ด้วยสินสอดตามที่ตกลงไว้"

หลังจากคำกล่าวข้างต้นลุล่วงผ่านไปด้วยดี พิธีการสมรสจึงนับว่าเสร็จสมบูรณ์ ทั้งคู่บ่าวสาวนับว่าเป็นสามีภรรยาที่ต้องปฏิบัติตามบัญญัติศาสนา และระหว่างนี้อิสลามส่งเสริมผู้มาร่วมงานทั้งหลายวิงวอนขอพรจากพระเจ้าเพื่อความจำเริญต่อคู่บ่าวสาว ดังการปฏิบัติของท่านนบี ﷺ กล่าวขอพรจากอัลลอฮฺ ﷻ เพื่อความจำเริญต่อสาวกของท่านคือ अबد อรเราะห์มาน ลูกชายของ อาวฟฺ ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวเหตุการณ์ของฮะดีษมาแล้วข้างต้น (Ibn al-Hajar al-‘Asqalāniy, 1986: 130) ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((بَارَكَ اللهُ لَكَ، أَوْلِمَ وَلَوْ بِشَاؤِ))

(أخرجه البخاري، 1993: 4860)

ความว่า “ขออัลลอฮฺประทานความจำเริญแก่ท่าน ท่านจงจัดวะลี
มะฮฺเถิด แม้ด้วยแกะเพียงตัวเดียว”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1993: 4860)

สำหรับคำกล่าวขอพรที่กล่าวข้างต้น ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของจำนวนคำกล่าวขอพรที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวต่อคู่บ่าวสาว ดังนั้น การกล่าวขอพรต่อคู่บ่าวสาวจึงถือว่าเป็นการกระทำตามข้อบัญญัติศาสนา เพราะเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำของท่านนบี ﷺ

2.2.4.3 การป่าวประกาศว่าด้วยการสมรส การป่าวประกาศว่าด้วยการสมรสหรือเป็นที่รู้จักกันในนามภาษาอาหรับว่า “วลิมะฮฺ อูรฺส” แปลภาษาไทยว่า “งานเลี้ยงสมรส” ซึ่งนับว่าเป็นส่วนหนึ่งและขั้นตอนสุดท้ายในพิธีกรรมสมรสที่ถูกบัญญัติไว้ในอิสลาม เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองให้กับคู่บ่าวสาวและแขกรับเชิญที่ให้เกิดมิตรภาพร่วมกันกับคู่บ่าวสาว โดยบัญญัติอิสลามว่าด้วยงานเลี้ยงสมรสนั้น มีหลักฐานจากบทฮะดีษที่ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า

((أَوْلَمْ وَلَوْ بِشَاةٍ))

(أخرجه البخاري، 1993: 4860)

ความว่า “ ท่านจงจัดวะลีมะฮฺเถิด แม้ด้วยแกะเพียงตัวเดียว ”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1993: 4860)

จากบทเทศษ้างตัน เห็นได้ว่า ท่านนบี ﷺ ได้สั่งสาวกของท่านจัดงานเลี้ยงสมรส แม้เพียงเล็กน้อยด้วยแกะเพียงตัวเดียว ดังนั้นการจัดงานเลี้ยงจึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของบัญญัติศาสนาว่า ด้วยพิธีกรรมการสมรส เพราะเป็นการบัญญัติจากคํากล่าวของท่านนบี ﷺ ซึ่งคํากล่าวของท่านนบี ﷺ จัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของบัญญัติอิสลาม

การป่าวประกาศว่าด้วยการสมรสในสมัยของท่านนบี ﷺ เป็นการป่าวประกาศภายในชุมชนว่าเป็นคู่สามีภรรยา มีการร่วมฉลองแสดงความยินดีต่อคู่บ่าวสาวตามความเหมาะสมจากสมาชิกภายในครอบครัว เครือญาติและแขกผู้มีเกียรติที่มาร่วมงาน มีการขอพรสิ่งดีๆ และความจำเริญให้คู่แก่บ่าวสาว ตามแนวทางของท่านนบี ﷺ ดังกล่าวมาแล้ว นักวิชาการมุสลิมจึงออกกำหนดบัญญัติเดือนมุสลิม ผู้ซึ่งจะมีงานเลี้ยงสมรสให้ออกห่างจากบรรดาสิ่งขัดแย้งกับหลักคำสอนศาสนา อาทิเช่น สถานงานเลี้ยงสมรสมีการรวมกันระหว่างแขกผู้ชายกับผู้หญิง มีดนตรีบรรเลงในงานเลี้ยงและสิ่งมีนเมา เป็นต้น (Abdullah al-‘Ulwān, 1979: 101) สำหรับข้อชี้ขาดว่าด้วยงานสมรส เวลางานเลี้ยงสมรสและรายละเอียดเกี่ยวกับงานสมรสที่ถูกบัญญัติในอิสลามนั้น ผู้วิจัยจะขอกกล่าวในบทที่ 4

กระบวนการสมรสตามหลักคำสอนอิสลาม มีใช้สิ่งซับซ้อนและยากต่อการปฏิบัติตาม แต่ในทำนองเดียวกันก็มีใช้สิ่งง่ายตายที่จะทำการได้ตามใจชอบ เพราะอิสลามได้กำหนดขั้นตอนปฏิบัติอย่างชัดเจน หากผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ดำเนินตามขั้นตอนการสมรสนั้นจะตกเป็นโมฆะ เพราะเป็นพิธีกรรมที่ขัดแย้งกับหลักการสมรสตามบัญญัติอิสลาม หากกระบวนการสมรสเป็นไปตามกำหนดการที่บัญญัติอิสลามกำหนด พิธีกรรมการสมรสนั้นถือว่าถูกต้องสมบูรณ์และบรรลุวัตถุประสงค์ของการสมรส ดังนั้นกระบวนการสมรสที่ถูกต้องตามบัญญัตินั้นประกอบด้วยคุณสมบัติของผู้ซึ่งจะเข้าสมรส อาทิเช่น องค์ประกอบของการสมรส เจื่อนใจของผู้ซึ่งจะเข้าสมรส และสามารถประกอบพิธีกรรมการสมรสระหว่างการสมรสและหลังพิธีกรรมการสมรส

2.2.5 หลักคำสอนว่าด้วยการสมรส ในอิสลาม

อิสลามได้บัญญัติว่าด้วยการสมรส ดังอัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสในอัลกุรอาน ว่า

﴿فَأَنكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَنِّي وَتِلْكَ وَرُبِّعٌ﴾

(النساء بعض من آية: 3)

ความว่า “จงแต่งงานกับผู้ที่ดีแก่พวกเขา ในหมู่สตรี
สองคน หรือสามคน หรือสี่คน”

(ส่วนหนึ่งจากอันนินสาอ์: 3)

โองการข้างต้น ยืนยันว่า อิสลามบัญญัติการสมรส การสมรสจึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่ง
ของนโยบายในการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่สูงส่งและครอบคลุมทุกด้าน (Lujnah min 'Asātidhah
Qism al-Fiqh, 2009: 29) กล่าวคือ การสมรสมิใช่เป็นเพียงแค่การระบายความต้องการทางเพศ
เท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดผลดีและประโยชน์นานัปการแก่ปัจเจกบุคคล และสังคม โดยเฉพาะในเรื่อง
ศาสนา ด้วยเหตุผลดังกล่าวอิสลามจึงให้ความสำคัญในเรื่องของการสมรส นักวิชาการมุสลิมแลเห็น
ความสำคัญดังกล่าว จึงนิยามความหมาย กำหนดกฎเกณฑ์ องค์ประกอบและเงื่อนไข ข้อชี้ขาดและ
อื่นๆ เป็นต้น เพื่อมุสลิมสามารถปฏิบัติการสมรสให้สอดคล้องและถูกต้องตามบัญญัติอิสลาม

แท้จริงอิสลาม ได้ให้ความสำคัญและตระหนักถึงการเลือกคู่สมรส ให้เลือกคู่สมรสที่ดี
ตามมุมมองอิสลาม มีรายงานหะดีษ ดังท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَخَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ))

(أخرجه مسلم، 1900: 1467)

ความว่า “โลกดุนยานี้คือ ความสุขเบื่กบาน ความ
เพลิดเพลิน และความเบื่กบาน ความเพลิดเพลินที่ดียิ่ง
ของดุนยา คือ หญิง (ภรรยา) ที่ดี”

(บันทึกโดย Muslim 1900, 1467)

จากบทหะดีษข้างต้น ท่านนบี ﷺ กล่าวถึงความเพลิดเพลินที่ดียิ่งของดุนยา นั้นคือ
ผู้หญิงที่ดีสำหรับผู้ชาย ดังนั้นผู้หญิงที่ดีสำหรับผู้ชายจะไม่มีผู้ใดนอกจากภรรยา ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึง
กล่าวได้ว่า อิสลามบัญญัติให้หาคู่สมรสที่ดีทั้งเจ้าบ่าวและเจ้าสาว สำหรับคุณสมบัติของคู่สมรสที่ดีนั้น
ได้มีหลักฐานปรากฏชัดเจนในหลักคำสอนอิสลามทั้งในอัลกุรอานและหะดีษ ดังท่านนบี ﷺ ได้กล่าวถึง
คุณสมบัติของคู่สมรสฝ่ายหญิงที่อิสลามส่งเสริมให้เลือก ว่า

((تَنْكَحُ الْمَرْأَةَ لِأَرْبَعٍ : لِمَالِهَا، وَلِحَسَبِهَا، وَحَمَالِهَا، وَلِدِينِهَا، فَاطْفُرْ

بِذَاتِ الدِّينِ تَرَبَّتْ يَدَاكَ))

(أخرجه البخاري، 1993: 4725)

ความว่า “สตรีจะถูกเลือกสมรสด้วยสิ่ง 4 ประการคือ ด้วยทรัพย์สิน
ของนาง ด้วยเชื้อสายวงศ์ตระกูลของนาง ด้วยความสวยงามของนาง
และด้วยศาสนาของนาง ดังนั้นจงรับเอาหญิงที่มีศาสนาเถิด มือทั้ง
สองของท่านจะประสบแต่ความดี”

(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1993: 4725)

หะดีษข้างต้น เป็นการบอกเล่าจากท่านนบี ﷺ ถึงผู้หญิง ผู้ซึ่งจะถูกพิจารณาเป็นภรรยาของผู้ใดผู้หนึ่งตามประเพณี (al-Nawawiy, 1974: 51/10) ซึ่งมี 4 ประการคือ วงศ์ตระกูล ทรัพย์สินเงินทอง ความสวยงามและศาสนา ทั้งนี้ จากการบอกเล่าของท่านนบี ﷺ ทั้ง 4 ประการพบว่า มีหนึ่งประการที่ท่านได้ให้ความสำคัญและแนะนำให้เลือกพิจารณา นั่นคือ “ด้วยศาสนาของนาง” ท่านนบี ﷺ ให้ความสำคัญ โดยกล่าวต่อ “ดังนั้นจึงรับเอาหญิงที่มีศาสนาเถิด มือทั้งสองของท่านจะประสบแต่ความดี” ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นที่ประจักษ์ว่า อิสลามมีการส่งเสริมให้ผู้ชายที่ต้องการจะสมรสเลือกผู้หญิง ผู้ซึ่งจะเป็นภรรยา เป็นคนดี ยึดมั่นและปฏิบัติตามศาสนา เพราะการได้ภรรยา ผู้ซึ่งยึดมั่นและปฏิบัติตามศาสนานั้น ก่อให้ประโยชน์กับผู้เป็นสามีและครอบครัวด้านจรรยา มารยาท ความจำเริญ และการดำรงชีวิตที่ดี และสามารถปกป้องสิ่งเลวร้ายจากครอบครัว (al-Nawawiy, 1974: 52/10) ด้วยเหตุดังกล่าว อิสลามจึงบัญญัติให้มุสลิมสมรสกับมุสลิมด้วยกัน โดยเฉพาะผู้ซึ่งยึดมั่นและปฏิบัติตามศาสนาอย่างเคร่งครัดเพื่อผลประโยชน์ทางครอบครัวและสังคมมุสลิม สังคมมุสลิมสามารถผลิตวีรบุรุษและวีรสตรีที่เก่งกาจกล้าหาญในด้านต่างๆ เพื่อความเติบโตและความเจริญของอิสลาม ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวนี้เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ศาสนาของท่านนบี ﷺ

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่า มุสลิมส่วนใหญ่ได้สมรสกับมุสลิมและสร้างครอบครัวอยู่ด้วยกันจนกลายเป็นสังคมมุสลิม ในทำนองเดียวกัน มีมุสลิมบางคนที่ได้สมรสกับต่างศาสนิกและสร้างครอบครัวอยู่ด้วยกัน ซึ่งประเด็นการสมรสกับต่างศาสนิก มิใช่เป็นประเด็นที่เพิ่งพบเห็นในปัจจุบัน แต่เป็นปรากฏการณ์ที่เคยปรากฏเรื่อยมาตั้งแต่ยุคแรกๆ ของอิสลาม ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยขอทำความเข้าใจการสมรสระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในบัญญัติอิสลาม พอสังเขปได้ดังต่อไปนี้

2.2.5.1 การสมรสระหว่างมุสลิมกับชาวคัมภีร์

การสมรสระหว่างมุสลิมกับชาวคัมภีร์ นับว่าเป็นประเพณีหนึ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ อนุมัติให้แก่มุสลิม ในการนี้ ได้มีหลักคำสอนที่ชัดเจนจากอัลกุรอาน อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

(المائدة: 5)

ความว่า "วันนี้สิ่งดีๆ ทั้งหลายได้ถูกอนุมัติแก่พวกเจ้าแล้ว และอาหารของบรรดาผู้ที่ได้รับคัมภีร์นั้น เป็นที่อนุมัติแก่พวกเจ้าแล้ว

และอาหารของพวกเขาเจ้าก็เป็นที่อนุมัติแก่พวกเขาและบรรดาหญิง
บริสุทธิ์ ในหมู่ผู้ศรัทธาหญิง และบรรดาหญิงบริสุทธิ์ในหมู่ผู้ที่ได้รับ
คัมภีร์ก่อนจากพวกเขาเจ้าก็เป็นที่อนุมัติแก่พวกเขาด้วย เมื่อพวกเขาได้
มอบให้แก่พวกนางซึ่งมะห์รของพวกนางในฐานะเป็นผู้แต่งงาน มิใช่
เป็นผู้กระทำการซินาโดยเปิดเผย และมีไซยิดเอานางเป็นเพื่อน โดย
กระทำการซินาลับๆ และผู้ใดปฏิเสธการศรัทธา แน่นอนงานของเขาก็ไร้
ผล ขณะเดียวกันในวันปรโลกพวกเขาจะอยู่ในหมู่ผู้ที่ขาดทุน"

(อัล-มาอิดะฮฺ : 5)

จากโองการข้างต้น นักวิชาการส่วนใหญ่มีมติเห็นพ้องว่าอัลลอฮ์ ﷻ ได้อนุมัติมุสลิม
สมรสกับบรรดาหญิงบริสุทธิ์ในหมู่ผู้ที่ได้รับคัมภีร์ยุคก่อน (al-Qurtubiy, 1994: 80/3) ซึ่งหมายถึง
ผู้หญิงบริสุทธิ์จากชาวคัมภีร์อัตเตารอตและชาวคัมภีร์อัลอินญิล ชาวคัมภีร์อัตเตารอตหมายถึง ชาวยิว
ส่วนชาวคัมภีร์อัลอินญิลหมายถึง ชาวคริสต์เตียน (al-Dimyāṭiy, 1997: 344/2) ด้วยเหตุดังกล่าว จึง
มีบรรดาสาวกของนบี ﷺ บางคนได้สมรสกับชาวยิวและชาวคริสต์เตียน อาทิเช่น อศมาน ﷺ สมรสกับ
ชาวคริสต์เตียน จนกระทั่งนางเข้ารับศาสนาอิสลาม ฎอลฮะฮฺ บิน อุบัยดิลละฮฺ ﷺ สมรสกับชาวยิวใน
เมืองซาม (al-Jaṣṣās, 1994: 403/1) เป็นต้น จากการเรื่องเล่าในอัลกุรอานและการปฏิบัติของบรรดา
สาวกของนบี ﷺ กล่าวได้ว่า การสมรสระหว่างมุสลิมกับผู้หญิงบริสุทธิ์จากชาวยิวและชาวคริสต์เตียน
เป็นสิ่งอนุมัติในบัญญัติอิสลาม

ในเรื่องนี้ สำนักคิดอัสซาฟีอีย ได้อธิบายถึงหลักพิจารณาการเป็นชาวคัมภีร์ที่ตรงตาม
หลักศาสนบัญญัติ รวมถึงการอนุมัติมุสลิมสมรสกับชาวคัมภีร์ (al-Maudūdiy, 1978: 117) โดยกล่าว
ว่า

“ถ้าหากบิดาหรือบรรพบุรุษของผู้หญิงบริสุทธิ์จากชาวคัมภีร์ เข้ารับ
ศาสนาคริสต์เตียนหรือศาสนายิว ก่อนมีการเปลี่ยนแปลงพระคัมภีร์
ดั้งเดิม บิดาหรือบรรพบุรุษของผู้หญิงบริสุทธิ์ผู้นั้นนับว่าเป็นชาว
คัมภีร์ ผู้หญิงบริสุทธิ์ผู้นั้นจึงเป็นที่อนุมัติสำหรับมุสลิมในการสมรส
เพราะนางคือผู้ที่ได้รับคัมภีร์อย่างแท้จริงตามบัญญัติ แต่หากพวก
เขาเหล่านั้นเข้ารับศาสนาคริสต์เตียนหรือศาสนายิว หลังมีการ
เปลี่ยนแปลงพระคัมภีร์ดั้งเดิม ไม่นับว่าเป็นชาวคัมภีร์ ผู้หญิงบริสุทธิ์
ผู้นั้นจึงไม่เป็นที่อนุมัติสำหรับมุสลิมในการสมรส”

จากความข้างต้น พบว่า การอนุมัติสมรสระหว่างมุสลิมกับชาวคัมภีร์ มีหลักพิจารณา
คือ จำเป็นต้องเป็นชาวคัมภีร์ตามบัญญัติที่แท้จริง ดังหลักพิจารณาของสำนักคิดอัสซาฟีอียะฮฺข้างต้น
และเป็นผู้หญิงบริสุทธิ์ปราศจากการสมรสมาก่อน ดังนั้น จึงเห็นได้ชัดว่า การสมรสระหว่างมุสลิมกับ

ชาวคัมภีร์ ในอิสลาม เป็นสิ่งอนุมัติ การอนุมัติดังกล่าว เฉพาะผู้ชายมุสลิมกับผู้หญิงชาวคัมภีร์ที่บริสุทธิ์ ปราศจากการสมรสมาก่อนเท่านั้น

2.2.5.2 การสมรสระหว่างมุสลิมกับชาวต่างศาสนา

ต่างศาสนาในประเด็นนี้ หมายถึง ชาวต่างศาสนาที่นอกเหนือจากชาวคัมภีร์ อาทิเช่น ชาวพุทธ ชาวโซโรอัสเตอร์ เช่น เป็นต้น

การสมรสระหว่างมุสลิมกับชาวต่างศาสนา นับว่าเป็นหลักคำสอนหนึ่งของอิสลามที่มีความสำคัญ เนื่องจากหลักฐานเกี่ยวกับการสมรสระหว่างมุสลิมกับชาวต่างศาสนา สามารถพบเห็นได้จากอัลกุรอานและหะดีซอย่างชัดเจนและคำกล่าวที่เป็นไฉนยะเกี่ยวกับการสมรสระหว่างมุสลิมกับชาวต่างศาสนาจากอัลลอฮ์ ﷻ และนบี ﷺ ดังอัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสในคัมภีร์อัลกุรอาน ว่า

﴿وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِيْنَ حَتَّىٰ يُوْمِنُوْا ۗ وَلَا اُمَّةٌ مُّؤْمِنَةٌ حَتَّىٰ مِنْ مُّشْرِكِيْةٍ ۗ وَلَا اَعْجَبْتُمْ ۗ وَلَا تُنْكَحُوْا الْمُشْرِكِيْنَ حَتَّىٰ يُوْمِنُوْا ۗ وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ ۗ وَلَا اَعْجَبْتُمْ ۗ اُولٰٓئِكَ يَدْعُوْنَ اِلَى الْاٰتِاْرِ وَاللّٰهُ يَدْعُوْا اِلَى الْحَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِهٖ ۗ وَبَيِّنُ اٰيٰتِهٖ لِّلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ﴾

(البقرة: 221)

ความว่า “และพวกเจ้าจงอย่าแต่งงานกับหญิงมุชริก จนกว่านางจะศรัทธาและทาสหญิงที่เป็นผู้ศรัทธานั้นดียิ่งกว่าหญิงที่เป็นมุชริก แม้ว่านางได้ทำให้พวกเจ้าพึงใจก็ตาม และพวกเจ้าจงอย่าให้แต่งงานกับบรรดาชายมุชริกจนกว่าพวกเขาจะศรัทธา และทาสชายที่เป็นผู้ศรัทธานั้นดีกว่าชายมุชริก และแม้ว่าเขาได้ทำให้พวกเจ้าพึงใจก็ตาม คนเหล่านี้แหละจะชักชวนไปสู่ไฟนรกและอัลลอฮ์นั้นทรงเชิญชวนไปสู่สวรรค์ และไปสู่การอภัยโทษ ด้วยอนุมัติของพระองค์ และพระองค์จะทรงแจกแจงบรรดาโองการของพระองค์แก่มนุษย์ เพื่อว่าพวกเขาจะได้รำลึกกันได้”

(อัลบะเกาะเราะฮ์: 221)

จากบทโองการข้างต้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ตีความหมายจากโองการดังกล่าว ดังต่อไปนี้

ท่านอัลกุฎบียักกล่าวว่า ความหมายของโองการบทนี้ หมายถึง อัลลอฮ์ ﷻ ทรงห้ามปรัมมุสลิมสมรสกับผู้หญิงชาวมุชริกทุกคน ทุกศาสนาที่นอกเหนือจากศาสนาอิสลาม ซึ่งหลักฐานดังกล่าวถูกบันทึกในสุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ ต่อมาสุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ถูกลบบัญญัติ(นาซัค)ด้วยสุ

เราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ ที่ซึ่งกล่าวอนุมัติผู้หญิงอะฮฺลุลกีตาบเท่านั้นที่มุสลิมสามารถแต่งงานได้ (al-Qurtubiy, 1964: 235/2)

ท่านอิบน์ กุดตามะฮ์กล่าวว่า โองการดังกล่าวหมายถึงผู้ซึ่งปฏิเสธศรัทธาทั้งหลาย ยกเว้นอะฮฺลุลกีตาบ อาทิเช่น ผู้ซึ่งนับถือพระพุทธรูปทั้งหลาย รูปปั้น ก้อนหิน ต้นไม้ สัตว์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับมติเอกฉันท์ของบรรดานักวิชาการว่า การสมรสและเชือกสัตว์จากเขาเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ต้องห้ามสำหรับชาวมุสลิม (al-Khaṭīb al-Sharbinīy, 1994: 5/6)

ท่านซีรอซียกกล่าวว่า เป็นที่ต้องห้ามสำหรับชาวมุสลิม ในการที่จะสมรสกับผู้ปฏิเสธศรัทธาที่มีโชะฮฺลุลกีตาบ อาทิเช่น ผู้นับถือรูปปั้นต่างๆ และมรดัดหรือผู้ซึ่งออกจากศาสนาอิสลาม(al-Shīrāziy, n.d: 4/2)

ดังนั้นจึงเป็นที่มาตติจากนักวิชาการอิสลามว่าการสมรสระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่มีโชะฮฺลุลกีตาบนั้น เป็นที่ต้องห้ามสำหรับมุสลิม ซึ่งเป็นที่ไม่ถกเถียงกันระหว่างนักวิชาการ แต่จะมีการถกเถียงกันในเรื่องประเภทของบางศาสนาเท่านั้น ว่าอยู่ในประเภทศาสนาของอะฮฺลุลกีตาบ³ หรือมุชริก อันได้แก่ ศาสนาสะมาเรีย⁴ กับศาสนาซอบิอะฮ์

นักวิชาการส่วนใหญ่มีทัศนะว่า การแต่งงานระหว่างมุสลิมกับสะมาเรียศาสนิกหรือซอบิอะฮ์ศาสนิกนั้นเป็นที่ไม่อนุมัติ (al-Shīrāziy, n.d: 4/2) เนื่องจากสะมาเรียศาสนิกเป็นผู้ซึ่งนับถือรูปปั้น ส่วนซอบิอะฮ์ศาสนิกเป็นผู้ซึ่งนับถือดวงดาว ดังนั้นเขาเหล่านั้นคือชาวมุริก ผู้ซึ่งถูกห้ามมิให้สมรสกับชาวมุสลิม

ส่วนนักวิชาการบางส่วนมีความเห็นว่าซอบิอะฮ์ศาสนิกกับสะมาเรียศาสนิกคือผู้ซึ่งอยู่ในกลุ่มชาวยิวกับคริสตศาสนา ซึ่งเป็นชาวอะฮฺลุลกีตาบที่ถูกอนุมัติสมรสกับมุสลิมได้ ดังนั้นชาวซอบิอะฮ์ศาสนิกกับสะมาเรียศาสนิกจึงสามารถสมรสกับมุสลิมได้ เว้นแต่พวกเขาเหล่านั้นจะบิดเบือนและเบี่ยงเบนออกจากหลักคำสอนดั้งเดิมของอะฮฺลุลกีตาบ (al-Bujairimiy, 1995: 38/3)

ด้วยเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าซอบิอะฮ์ศาสนิกกับสะมาเรียศาสนิกเป็นที่อนุมัติสมรสได้ เนื่องจากเขาเหล่านั้นคือชาวอะฮฺลุลกีตาบ ผู้ซึ่งถูกบัญญัติให้สมรสได้ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่หากเขาเหล่านั้นมีการขัดแย้งกับหลักคำสอนของชาวอะฮฺลุลกีตาบ เขาเหล่านั้นก็กลายเป็นชาวมุชริก ผู้ซึ่งถูกห้ามสมรสกับมุสลิม

ความจากโองการและทัศนะของนักวิชาการเป็นที่ ประจักษ์ว่า การสมรสระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก นับว่าเป็นสิ่งต้องห้ามในอิสลาม ในทำนองเดียวที่ทัศนะนักวิชาการมุสลิม บางส่วนเห็นพ้องกันว่า โองการแห่งนี้เป็นโองการห้ามเฉพาะการสมรสระหว่างมุสลิมกับบรรดาผู้หญิงที่ตั้งภาคี

³ อะฮฺลุลกีตาบ คือ ชาวกัมภีร์

⁴ ชาวสะมาเรียเป็นชาวกัมภีร์ไบเบิล ส่วนหนึ่งเป็นชาวอิสราเอล และส่วนหนึ่งเป็นคนต่างชาติศาสนาของพวกเขาผสมผสานระหว่างความเชื่อและการปฏิบัติของชาวยิวและคนนอกศาสนา

⁵ ซอบิอะฮ์ คือ ผู้นับถือดวงดาว

มิได้เกี่ยวข้องกับชาวคัมภีร์ เพราะชาวคัมภีร์ เป็นสิ่งอนุมัติในอิสลาม (al-Ṣābūniy, 2007: 407/2) การห้ามปรามของโองการข้างต้น ครอบคลุมถึงการสมรสระหว่างผู้ชายมุสลิมกับผู้หญิงต่างศาสนา หรือผู้หญิงมุสลิมกับผู้ชายต่างศาสนา เนื่องจากคำว่า มุชริก หมายถึง ผู้ตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ หรือ เคารพสักการะเจวีต ร่วมกับการเคารพสักการะอัลลอฮ์ ในเมื่อผู้ซึ่งเคารพสักการะเจวีต ร่วมกับการ เคารพสักการะอัลลอฮ์เป็นที่ห้าม ดังนั้นผู้ซึ่งมิได้นับถืออัลลอฮ์เป็นพระเจ้านั้นก็เป็นที่ต้องห้ามโดยปริยาย เนื่องจากคำว่า “มุชริก” ยังรวมถึงผู้ปฏิเสธศรัทธาทั้งหลายที่มีได้นับถือศาสนาอิสลาม (Aliy al- Ṣābūniy, 2007: 205/1) ท่านนะวะวีย์ได้กล่าวถึงการสมรสระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนา (Mughniy al-Muhtāj, 2009: 229/3) กล่าวว่า

“ห้ามการสมรสกับผู้ซึ่งมิใช่อะฮ์ลุลกิตาบ อาทิเช่น ผู้ซึ่งเคารพ สักการะเจวีตไฟ”

จากความ การสมรสระหว่างมุสลิมกับชาวคัมภีร์เป็นสิ่งอนุมัติสำหรับมุสลิม แต่การ สมรสระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนาเป็นที่ต้องห้าม

มีนักวิชาการหลายท่านมีความเห็นว่า ความหมายของต่างศาสนาที่ไม่ใช่ชาวคัมภีร์นั้น หมายถึงผู้ซึ่งมิได้นับถือพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เป็นพระเจ้า เขาเหล่านั้นนับถือสิ่งอื่นนอกเหนือจากพระเจ้าหรือนับถือพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ พร้อมกับการนับถือสิ่งอื่นๆที่นอกเหนือพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อาทิเช่น พระพุทธรูป ดวงดาว ไฟ เป็นต้น (Ibnu Rushdiy, 2004: 53/2) ซึ่งต่างศาสนาที่ไม่ใช่อะฮ์ลุลกิตาบ ในอัลกุรอานจะถูกบันทึกด้วยคำว่า “المشركه” คือ ผู้ไม่ยอมรับและผู้ตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ

แท้จริงโองการดังกล่าวลงมาเพื่อตอบคำถามจากเหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นกับสาวก คนหนึ่งที่มีชื่อว่า มัรซิด อัลเกาะนะวีย์ หลังจากที่ท่านนบี ﷺ ได้ส่งมัรซิด อัลเกาะนะวีย์ไปมักกะฮ์ เพื่อ ทำหน้าที่หาทางนำเอาพี่น้องมุสลิมที่อ่อนแอ ผู้ซึ่งตกค้างอยู่ในมักกะฮ์ อพยพออกไปมะดีนะฮ์ เมื่อมัรซิด ไปถึงมักกะฮ์ บังเอิญไปพบกับหญิงสาวคนหนึ่ง ผู้ซึ่งเป็นชาวมุชริก มีสิริโฉมงดงามและเป็นผู้ดีมีฐานะ ที่ร่ำรวย (al-Suyūṭiy, 2008: 40) ในการนี้ ผู้หญิงชาวมุชริกดังกล่าวได้ขอสมรสกับมัรซิด แต่ด้วยความ ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ มุรซิดได้ปฏิเสธการสว่ขอ ต่อมาด้วยความพยายามของฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิง พยายามติดต่อขอสมรสด้วย จนกระทั่งมัรซิดตกลงด้วย แต่ต้องให้ท่านนบี ﷺ รับทราบและเป็นที่ ยอมรับจากท่านเสียก่อน เมื่อมัรซิดเดินทางกลับมะดีนะฮ์ ได้นำเรื่องดังกล่าวมาปรึกษาหารือกับท่านนบี ﷻ เพื่อความเห็นชอบและการตัดสินจากท่าน ﷺ ด้วยเหตุการณ์ดังกล่าวอัลลอฮ์ ﷻ จึงประทาน โองการลงมา ซึ่งนับว่าเป็นโองการของเหตุการณ์นี้โดยเฉพาะ (al-Bughawiy, 2002: 125/1)

ด้วยเหตุผลข้างต้น ศาสนบัญญัติอิสลาม ให้ผู้ชายทำการสมรสกับผู้หญิงที่ยึดมั่นและ เคารพศรัทธาในศาสนา เป็นผู้ซึ่งมีจรรยาบรรณดี ประพฤติดี ดังเคยกล่าวไว้ในหะดีษข้างต้น ในทำนอง เดียวกัน ผู้หญิงก็ควรจะต้องเลือกผู้ชายที่ยึดมั่นและปฏิบัติในศาสนา มีจรรยาบรรณดี นับว่าเป็นผู้ซึ่ง สอดคล้องกับศาสนาของท่านนบี ﷺ กล่าวเกี่ยวกับผู้ชาย ผู้ซึ่งจะขอผู้หญิงเพื่อทำการสมรส ว่า

((إِذَا جَاءَ مَنْ تَرْضَوْنَ دِينَهُ وَخُلِقَهُ فَأَنْكِحُوهُ إِلَّا تَفْعَلُوا تَكُنْ فِتْنَةً فِي
الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ))

(أخرجه الترمذي، 1998: 1084)

“เมื่อมีคนที่ท่านพอใจในศาสนาของเขาและมารยาทของเขา มาหา
พวกท่าน (มาสู่ของบุตรของท่าน) ก็จงให้เขาสมรสกับบุตรนั้น
เสียเถิด หากพวกท่านปฏิเสธที่จะกระทำ ก็จะมีพิตนะฮ์ (ความ
วุ่นวาย) เกิดขึ้นบนหน้าแผ่นดินนี้ และจะมีความเสียหายเกิดขึ้น
อย่างใหญ่หลวง”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1998: 1084)

การที่ท่านนบี ﷺ ส่งเสริมให้เลือกคู่สมรสที่ยึดมั่นศาสนานั้น เพื่อจะให้มุสลิมมีทายาท
สืบตระกูลที่ดีและเข้าสู่สังคมมุสลิมที่ถูกต้องตามแนวทางศาสนา ซึ่งการที่จะมีทายาทที่ดีนั้น ส่วนหนึ่ง
เกิดมาจากการที่มีสามีภรรยาที่ดี เข้าใจและยึดมั่นศาสนาเป็นหลัก ดังนั้นสำหรับมุสลิมที่ได้ยึดมั่น
ศาสนาอย่างเคร่งครัดนั้น ท่านนบี ﷺ มิได้ส่งเสริมให้สมรสกับต่างศาสนิก

Prince of Songkla University
Pattani Campus